

STOP DYSK RYMi NACJI

**Razem mamy siłę:
STOP DYSKRYMINACJI!**

Materiał do pracy z grupą

Stowarzyszenie Amnesty International

Ul. Piękna 66a/2

00-672 Warszawa

tel/faks: (22) 827 60 00

e-mail: amnesty@amnesty.org.pl

www.amnesty.org.pl

Autor: Piotr Skrzypczak

Współpraca: Anna Dąbrowska

opracowanie części "wskazówki - skuteczny plan promocji działań": Marcin Leszczyński

Opracowanie graficzne i skład: Karolina Kot Bum Studio

Warszawa 2015

Wydanie II poprawione

Projekt Razem mamy siłę: STOP DYSKRYMINACJI!
realizowany jest w ramach programu Obywatele
dla Demokracji, finansowanego z Funduszy EOG

Spis Treści

Wprowadzenie	4
MODUŁ 0	
Zanim zaczniemy	10
MODUŁ I	
Równość	12
MODUŁ II	
Stereotyp - uprzedzenie – dyskryminacja	23
MODUŁ III	
Dyskryminacja w praktyce	29
MODUŁ IV	
Jak pracują inni/e?	35
MODUŁ V	
Działamy!	42
Moduł VI	
Współpraca z mediami	45
Zakończenie	50

Wprowadzenie

Podręcznik został podzielony na dwie części. W pierwszej z nich, zaadresowanej do osób prowadzących, porządkujemy wiedzę, by mówić jednym językiem.

Druga część to zestaw sześciu modułów, które przeprowadzane kolejno pozwolą zaplanować i przygotować działanie najbliższym otoczeniu. Ważne jest, by realizować moduły w proponowanej kolejności.

Zanim zaczniemy pracę czyli trochę teorii dla opiekunów i opiekunek

Praca w obszarze przeciwdziałania dyskryminacji jest wyzwaniem. Z wielu powodów. Najważniejszym jest bliskość, a nawet tożsamość poruszanych tematów i codziennych problemów, z którymi mierzy się zarówno młodzież, nauczycieli i nauczycielek całe otoczenie. Temat nie jest emocjonalnie neutralny.

Innym wyzwaniem jest coraz częstsze używanie pojęć z zakresu praw człowieka i przeciwdziałania dyskryminacji w debacie politycznej. Pojęcia takie jak równość, tolerancja, wielokulturowość czy kulturowa tożsamość płci (gender) zostają zideologizowane. Przypisuje się im nowe, nieprawdziwe treści, by przez to zniekształcić ich sens, a potem w łatwy sposób podważyć.

Jednak praca w obszarze przeciwdziałania dyskryminacji jest także pracą niezwykle wdzięczną. Dającą widoczne rezultaty, satysfakcję, pozytywne emocje. Wspieranie osób, które bez żadnej obiektywnej przyczyny są gorzej traktowane, doświadczają wykluczenia, są atakowane rzeczywiście zmienia świat. A przecież o to chodzi w pracy na rzecz praw człowieka.

Zanim zaprezentujemy konkretne moduły do pracy z młodzieżą, zachęcamy do zapoznania się z kilkoma pojęciami, by odświeżyć dotychczasową wiedzę, a także obalić pojawiające się czasami mity.

Co to są prawa człowieka.

Pojęcie **praw człowieka** określa szczególną relację między jednostką a państwem/władzą (relacja wertykalna). Ważne, by pamiętać, że nie dotyczą one bezpośredniej relacji między jednostkami (relacja horyzontalna). Jeśli między nimi dochodzi do konfliktu, państwo, chroniąc ich prawa powinno ingerować. Jeśli tego nie zrobi, możemy mówić o naruszeniu praw człowieka.

Prawa człowieka to prawa indywidualne, przysługujące każdej osobie jedynie dlatego, że jest człowiekiem. By z nich korzystać, nie trzeba się starać, zabiegać o nie. Źródłem praw człowieka jest przyrodzona i niezbywalna godność osobowa, a nie jak często się sądzi decyzja władzy np. wyrażona w zapisach konstytucji. Prawo jedynie te uprawnienia potwierdza.

„Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela.”
Art. 30 Konstytucji RP.

„Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw.”
Art. 1. Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka

Na prawa człowieka składają się **wolności i prawa**. Wolności to obszar, w który władza nie powinna ingerować (wolność wyznania, słowa, zgromadzeń). Aktywność władz w tym przypadku ogranicza się jedynie do zabezpieczenia, by ludzie sobie wzajemnie nie przeszkadzali, by mogli cieszyć się z wolności.

Prawa (prawa pozytywne) to obowiązek państwa do zapewnienia określonych usług (np. dostępu do opieki zdrowotnej, edukacji, kultury). W tym przypadku państwo musi, korzystając z własnych zasobów, coś stworzyć, wybudować, utrzymać. W przeciwieństwie do wolności, stopień realizacji praw społecznych i kulturalnych zależy od stopnia bogactwa danego państwa. Nie będzie naruszeniem praw człowieka, jeśli bardzo biedne państwo nie zaoferuje każdej bezdomnej osobie mieszkania, a jedynie schronienie w skromnej noclegowni.

W przypadku wolności od tortur, zasoby państwa nie grają roli – zakaz jest bezwzględny.

Prawa człowieka są niezbywalne, co nie znaczy, że nie można ich ograniczać. Gdyby tak było, cała koncepcja byłaby fikcją. Zdecydowaną większość praw człowieka można ograniczać, jednak musi to wynikać z ochrony praw innych osób. Ograniczenie powinno być też zapisane w prawie, określone w czasie i proporcjonalne do danej sytuacji.

Kluczowym pojęciem, od którego zaczyna się większość współczesnych katalogów praw człowieka jest **równość**. Pojęcie równość rozumie się dwojako: równość przed prawem i równość w zaspakajaniu potrzeb.

To pierwsze oznacza, że KAŻDA osoba jest traktowana przez prawo w IDENTYCZNY sposób, ta druga, że efekt działań państwa ma doprowadzić do równego korzystania z tych praw czyli RÓWNEGO zaspokojenia POTRZEB.

Warto pamiętać, że to pojęcie nie jest tożsame z identycznością. Równe prawa to nie identyczne prawa. Współczesna koncepcja praw człowieka przedstawia równość jako możliwość zaspokojenia podstawowych potrzeb na jednakowym poziomie. Różnica polega na tym, że jednej osobie praktycznie nie potrzeba wsparcia, by swoje cele osiągnęła, innym natomiast państwo musi pomóc, by mogły je osiągnąć w porównywalnym stopniu. Dobrą ilustracją roli państwa w obszarze równości może być rysunek zamieszczony w module I.

[Przeczytaj: Marek Nowicki. Co to są prawa człowieka].

Materiał umieszczony na stronie projektu „Razem mamy siłę: STOP DYSKRYMINACJI!”
amnesty.org.pl/dyskryminacja_materialy

Dyskryminacja

Żyjemy w jednym z najbezpieczniejszych i najbardziej dostatnich miejsc na ziemi. Jednak nie oznacza to, że w naszym otoczeniu nie są naruszane prawa człowieka. Najczęściej ma to miejsce w obszarze równości, a dokładniej w jej zaprzeczeniu. Przyjrzyjmy się zatem pojęciu dyskryminacji.

Przepis na dyskryminację jest prosty. To równanie składa się z sumy stereotypów i uprzedzeń zmieszanych z władzą.

Co to jest stereotyp? To mechanizm psychologiczny, który w sposób automatyczny i bezrefleksyjny porządkuje (kategoryzuje) obserwowany świat. Zaprzeczeniem stereotypu jest fakt. Jednak nie jesteśmy w stanie przeprowadzać naukowych badań w przypadku kontaktu z każdą nową sytuacją. Stereotypów uczymy się w procesie socjalizacji. Na ich podstawie „wiem” jacy są inni ludzie.

Mechanizm powstawania stereotypu opisywany jest w postaci pięciu kroków. (Na podstawie: D. Pankowska, „Wychowanie a role płciowe”)

Pierwszy – polega na przypisaniu grupie danej cechy na podstawie wykonywanej pracy, czynności.

Drugi – to uznanie tej cechy za „naturalną”.

Trzeci – to rozciągnięcie na całą grupę.

Czwarty – dostosowanie się osób z grupy do danego wyobrażenia.

Ostatni – to swoiste potwierdzenie.

Nie potrafimy bez nich żyć. Jednak ważne jest, byśmy mieli świadomość, jak wiele z naszych codziennych sądów nie popartych jest faktami, a jedynie wynika z tego automatycznego zachowania.

Co to jest uprzedzenie i faworyzacja? To uczucia, emocje związane z funkcjonującymi w naszych głowach stereotypami. Jeśli dany stereotyp pokazuje daną grupę w sposób pozytywny (np. sympatyczni Czesi), to spotykając osobę tej narodowości z otwartością podejmiemy i nawiążemy kontakt. Jeśli natomiast spotkamy osobę z grupy stereotypowo uważanej za niebezpieczną - do takiego kontaktu nawet nie dojdzie - raczej będziemy unikać przedstawiciela/ki tej grupy. Pierwsza sytuacja to faworyzacja, a druga - uprzedzenie.

Czym zatem jest dyskryminacja? To przede wszystkim zaprzeczenie równości. Zaprzeczenie oparte na nieprawdziwych, nieracjonalnych przekonaniach. W połączeniu z posiadaną władzą i działaniem (bądź zaniechaniem) prowadzi do sytuacji, w której jedna osoba z racji określonej cechy będzie gorzej traktowana niż inna, tej cechy pozbawiona.

Zajmując się dyskryminacją warto poddawać obserwowane sytuacje testowi. Sprawdzajmy, czy omawiana sytuacja dotyczy relacji z władzą (szeroko rozumianą, włączając obszar zatrudnienia, edukacji czy usług). Przyglądajmy się także racjonalności podejmowanej decyzji. Jeśli dana cecha, na podstawie której podjęto decyzję, z obiektywnego punktu widzenia nie ma związku z daną sytuacją (np. wiek rekrutowanego pracownika), a jest jedynie „zachcianką” pracodawcy, możemy podejrzewać, że doszło do dyskryminacji.

Sprowadzając kwestię przeciwdziałania dyskryminacji na poziom przepisów prawa należy stwierdzić, że zazwyczaj przyjmuje ona kształt katalogu przesłanek, z racji których nie wolno ograniczać korzystania z praw i wolności człowieka. Zazwyczaj też stosuje się formułę otwartą, używając sformułowania „w szczególności...” bądź kończąc listę przesłanek stwierdzeniem „bądź z jakiegokolwiek innej przyczyny”. Oznacza to, że oprócz cech będących typowymi powodami dyskryminacji warto być wrażliwym na rzadsze zjawiska, bądź takie, które dopiero się pojawiają (np. w związku z rozwojem technologii).

W różnych dokumentach można znaleźć katalog przesłanek. Przykładowo w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej znajdziemy następujący katalog: płeć, rasa, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religia lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientacja seksualna (zgodnie z art 21. Karty Praw Podstawowych UE).

Przesłanki dyskryminacji można kategoryzować na kilka sposobów. Jednym z nich jest to czy mamy wpływ na daną cechę czy nie. A jeśli mamy, to jaki musimy włożyć wysiłek, by dokonać zmiany. Przykładem może być płeć i majątek.

Innym podziałem jest to, czy daną cechę da się obiektywnie sprawdzić czy stanowi ona jedynie subiektywne poczucie danej osoby (np. kolor skóry i poglądy polityczne). Zazwyczaj grupy większościowe dyskryminują mniejszości, jednak nie jest to regułą. Przykładem może być problem przemocy wobec kobiet.

Pojęcie dyskryminacji jest pojęciem szerokim. W jego ramach możemy wyróżnić:

- **dyskryminację bezpośrednią** - czyli sytuację kiedy bez żadnego racjonalnego powodu jedną osobę traktuje się gorzej od drugiej, bazując na stereotypie lub uprzedzeniu;
- **dyskryminację pośrednią** - czyli taką, która nie wskazuje bezpośrednio kto jest lepszy albo gorszy ale do tego doprowadza;
- **molestowanie** - czyli działanie upokarzające lub naruszające godność osoby;
- **molestowanie seksualne** - nieakceptowane działania naruszające godność człowieka mające charakter seksualny bądź odnoszące się do płci; molestowanie seksualne może mieć wymiar fizyczny, psychiczny, werbalny i pozawerbalny;
- **zachęcanie czy nakazywanie dyskryminacji** - sytuacja, w której osoba mająca władzę zachęca bądź nakazuje prowadzenie praktyk dyskryminacyjnych.

Analizując międzynarodowe dokumenty ustalające standardy ochrony praw człowieka możemy, stworzyć listę najważniejszych przesłanek dyskryminacji. Są to zazwyczaj:

płeć, wiek, narodowość, pochodzenie etniczne, język, rasa, kolor skóry, majątek, urodzenie, wykształcenie, pochodzenie społeczne, wyznanie bądź bezwyznaniowość, poglądy polityczne i inne, stopień sprawności, orientacja seksualna.

W ramach pogłębiania tematyki pojawiają się nowe wyzwania np. genetyka, wygląd fizyczny - atrakcyjność, zwyczaje żywieniowe, czyli kwestie dotąd niewpisywane wprost do katalogów, ale niejednokrotnie będące faktyczną przesłanką dyskryminacji.

Przykłady dokumentów zawierających listę przesłanek dyskryminacji:

- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka
- Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka ONZ
- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności
- Karta Praw Podstawowych UE
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej
- Kodeks pracy
- „tzw. ustawa równościowa” (ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania)

Warto też spojrzeć na problem dyskryminacji pod kątem obszaru, w którym ona zachodzi. Może to być ochrona życia, zdrowia, kwestia zapewniania bezpieczeństwa, ale także praca, edukacja czy nawet usługi.

Kiedy mówi się o przeciwdziałaniu dyskryminacji, zazwyczaj pada słowo sąd. I rzeczywiście, w najprostszym ujęciu, podstawową ochroną przed dyskryminacją są zapisy w prawie i egzekwujące je sądy, które na podstawie tych zapisów chronią nasze prawa. Jednak to nie jedyna możliwość. Właściwie liczba sposobów pozwalająca zmniejszać to zjawisko jest nieograniczona. Rozpocząć można od uświadamiania innych o mechanizmie powstawania dyskryminacji i jej skutkach. Można to robić w sposób spontaniczny, akcyjny, nieuporządkowany (happeningi, wystawy, konferencje, marketing viralowy), przechodząc do coraz bardziej konkretnych, długofalowych działań, na wieloletnim procesie edukacji kończąc. Innym sposobem jest bezpośrednie wsparcie osób doświadczających dyskryminacji (poradnictwo obywatelskie, prawne czy psychologiczne). Kolejną możliwością jest wpływ na osoby sprawujące władzę poprzez wspieranie poszczególnych grup (rzecznictwo). Metodami wspierającymi rzecznictwo są testy dyskryminacyjne, monitoring czy lobbying.

Język

Bardzo ważnym narzędziem kształtującym rzeczywistość jest język. Można go używać dwójako: utrwalając dotychczasowe stereotypy i uprzedzenia albo je eliminując.

Współczesne badania lingwistyczne dowodzą, że to jak mówimy nie jest jedynie odbiciem rzeczywistości, ale także narzędziem do jej kształtowania. Zamiany społeczne często wyprzedzają zmiany języka. Dlatego warto być wrażliwym na te kwestie. „Zauważanie” w języku grup dotąd w nim nieobecnych jest jednym z najpopularniejszych narzędzi służących zmianie społecznej i przeciwdziałaniu uprzedzeniom. W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat praktyką stało się używanie do określania zawodów (zwłaszcza prestiżowych) głównie form męskich. Słowa dyrektorka, prawniczka czy lekarka zaczęły być zastępowane męskimi odpowiednikami. Kiedy kobiety zaczęły obejmować coraz wyższe stanowiska w nowych branżach, zajmować wysokie stanowiska polityczne, pojawiać się w świecie dotąd dla nich zamkniętym, zaczęły nazywać się w męskich formach. Aby zwiększyć swój prestiż. Doprowadziło to do sytuacji, w której budowane zgodnie z normami języka polskiego słowa zaczęły nas drażnić. Prezeska, psycholożka, posłanka wciąż wywołują uśmiechki. Ale czy nie ma kobiet pełniących te funkcje? Język w tym przypadku nie nadążył za zmieniającą się rzeczywistością.

Co możemy z tym zrobić? Proponujemy bawić się językiem, tworzyć nowe, włączające słowa, aby przyzwycząić uszy do nowych brzmień. A z racji tego, że w Polsce obowiązuje zasada uzusu językowego czyli za normę przyjmuje

się to, w jaki sposób ludzie mówią, jest szansa, że za jakiś czas słowo architektka nie będzie już ranić uszu. Jednak język to nie tylko kwestia żeńskich końcówek. Językowa nierówność często prowadzi do utrwalania stereotypów, uprzedzeń a te z kolei stanowią zachętę do postaw dyskryminacyjnych. Widać to w związkach frazeologicznych (np. „ruski miesiąc”, „babskie gadanie”, „żydowski procent”), w powiedzonkach (np. „płacze jak baba”) i przysłowiach (np. „Kochajmy się jak bracia, liczymy się jak Żydzi”). Radzimy na to uważać i eliminować te, które niosą szkodliwe przesłanie.

Rozmawiając o języku, często można usłyszeć pojęcie „poprawność polityczna”. To stworzona kilkadziesiąt lat temu koncepcja mająca uwrażliwić język na mniejszości, czy grupy dotąd wykluczone. W skrócie mówiąc - polityczna poprawność to językowa grzeczność i uprzejmość, minimum naszej pracy nad językiem.

Pomysł na język podczas warsztatów:

Zazwyczaj używamy rodzaju męskoosobowego, jeśli w grupie dziewcząt znajduje się nawet tylko jeden chłopiec. Na potrzeby naszych spotkań używamy takich końcówek, jakiej płci jest większość uczestników/czek. Więc jeśli jest więcej chłopców to mówimy: Przedstawcie to co wypracowaliście. Jeśli jest więcej dziewcząt: Przedstawcie to co wypracowałyście.

Przyjęcie na chwilę (jedynie na czas zajęć) takiej zasady, już samo w sobie może być ćwiczeniem antydyskryminacyjnym.

Narzucanie większościowej wizji świata, w sposób przewrotny (a właściwie odwrotny), można zobaczyć w kampanii społecznej na rzecz osób z niepełnosprawnością ruchową - krótki spot reklamowy, przygotowany przez francuskie przedsiębiorstwo EDF:

Disability Awareness, link do filmu można odnaleźć na stronie projektu

amnesty.org.pl/stopdyskryminacji

Komentarz

Pomocą w merytorycznym przygotowaniu się do rozmowy o roli języka może być niniejsza lektura: *Lingwistyka płci. Ona i on w języku polskim*, Małgorzata Karwatowska, Jolanta Szpyra-Kozowska, wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2010.

Mowa nienawiści i przestępstwa z nienawiści

Język wpływa na postrzeganie rzeczywistości, może wzmacniać lub osłabiać stereotypy i uprzedzenia. Może także być narzędziem do upokarzania ludzi.

MOWA NIENAWIŚCI obejmuje wszelkie formy wypowiedzi, które szerzą, propagują czy usprawiedliwiają nienawiść, dyskryminację i wrogość wobec grup lub osób, które domniemuje się, że przynależą do tych grup, które stosująca osoba uznaje za gorsze.

Każda forma wypowiedzi, która rozpowszechnia, podżega, propaguje lub usprawiedliwia nienawiść rasową, ksenofobię, antysemityzm lub inne formy nienawiści oparte na nietolerancji, włączając w to nietolerancję wyrażaną w formie agresywnego nacjonalizmu lub etnocentryzmu, dyskryminacji lub wrogości wobec mniejszości, migrantów, lub osób wywodzących się ze społeczności imigrantów.

Komitet Ministrów Rady Europy - załącznik do Rekomendacji nr (97) 20)

Publiczne nawoływanie do przemocy lub nienawiści, skierowanej przeciwko grupie osób, którą definiuje się według rasy, koloru skóry, pochodzenia, wyznawanej religii lub światopoglądu albo przynależności narodowej lub etnicznej, lub przeciwko członkowi takiej grupy, publiczne rozpowszechnianie lub rozprowadzanie tekstów, obrazów lub innych materiałów zawierających treści rasistowskie i ksenofobiczne, publiczne aprobowanie, negowanie lub rażące pomniejszanie zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości oraz zbrodni wojennych w rozumieniu art. 6, 7 i 8 statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego oraz zbrodni określonych w art. 6 Karty Międzynarodowego Trybunału Wojskowego, jeśli czyny takie mogą podburzać do przemocy lub wzbudzać nienawiść skierowaną przeciwko takiej grupie lub jej członków

(Decyzja Ramowa Rady Unii Europejskiej 2008/913/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawno karnych).

Ważnym dylematem w obszarze praw człowieka jest ścieranie się dwóch wartości: ochrony przed nienawiścią wolnością słowa (nawet używając ostrych, często kontrowersyjnych tez), z drugiej strony jednak, by osoby należące zwłaszcza do mniejszości czy grup defaworyzowanych były chronione przed zagrożeniami płynącymi z mowy nienawiści

Duża rola spoczywa na sędziach i prokuratorach, którzy powinni w taki sposób oceniać poszczególne sprawy, aby

walczyć z faktyczną mową nienawiści, a nie karać osoby wyrażające swoje opinie.

PRZESTĘPSTWA Z NIENAWIŚCI to przestępstwa popełniane przeciwko osobom z powodu ich faktycznej, bądź subiektywnie postrzeganej tożsamości, bądź przynależności do grupy definiowanej ze względu na takie cechy, jak:

- niepełnosprawność,
- pochodzenie etniczne,
- tożsamość płciowa,
- rasa,
- orientacja seksualna
- status społeczny lub ekonomiczny.

Stanowią one formę dyskryminacji, ponieważ wybór ofiary jest dokonywany ze względu na jej cechy osobiste, które stanowią przesłanki udzielenia ochrony na mocy dotyczących ochrony praw człowieka norm prawa międzynarodowego.

SKUTEK

Przestępstwa z nienawiści wywierają szkodliwy i często długotrwały wpływ na ofiary i społeczności. Najczęściej trwale zakłócają codzienne życie ofiar, a powodowane przez nie poczucie braku bezpieczeństwa, może dotknąć całe społeczności. Zgodnie z prawem, międzynarodowym i europejskim, władze muszą zrobić wszystko, co w ich mocy, aby zapobiegać popełnianiu tych przestępstw. Obowiązek ten wynika z pozytywnego zobowiązania państw do ochrony wszystkich osób przed dyskryminacją, zarówno ze strony urzędników państwowych, jak i podmiotów niepublicznych (osób prywatnych lub grup). Oznacza to, że państwa muszą zagwarantować, że ich urzędnicy przestrzegają, przysługującego wszystkim, prawa do niedyskryminującego traktowania, a także, że muszą ustanowić skuteczne ramy prawne i polityczne służące zapewnieniu wszystkim osobom efektywnej ochrony przed dyskryminacją ze strony osób prywatnych.

Przed przystąpieniem do zajęć warto zapoznać się z raportem Amnesty International „Dotknięci przez nienawiść, zapomniani przez prawo. Brak spójnego systemu zwalczania przestępstw z nienawiści w Polsce”, wyd. Amnesty International 2015 r.

Bezpieczeństwo

Prowadząc zajęcia dotyczące dyskryminacji należy pamiętać o tym, że ta tematyka nie jest neutralna, obojętna. Wszyscy/wszystkie tkwimy w stereotypach, mamy uprzedzenia, czasami doświadczamy dyskryminacji, innym razem jesteśmy jej sprawcami/sprawczyniami. Już samo omawianie tego tematu może spowodować kontrowersje. Będziemy musieli/musiały zmierzyć się z silnie zakorzenionymi postawami. To może budzić opór. Warto wtedy dać opaść emocjom, pozwolić na przemyślenie tematu. Może w tym pomóc dawka rzetelnej wiedzy, podana w nieinwazyjny sposób. Warto też pozwolić młodzieży na wewnętrzne dyskusje - słuchając argumentów rówieśników/ rówieśniczek łatwiej może dojść do zmiany.

To prowadzący prowadząca ponosi odpowiedzialność za bezpieczeństwo - dba żeby osoby uczestniczące się „nie pokaleczyły”. Warto pamiętać, że nie wszystkie nasze mniejszościowe cechy widać - zestaw ćwiczeń tu zaproponowanych nie służy do głębokiej pracy na sobie i swoich cechach mniejszościowych. Zawsze może się zdarzyć, że omawiając z pozoru daleki temat, będziemy rozmawiać o osobie z grupy - jej doświadczeniach i traumach.

Gdzie szukać wsparcia merytorycznego?

Na stronie amnesty.org.pl/stopdyskryminacji znajduje się aktualizowana baza wiedzy nt. przeciwdziałania dyskryminacji. Są tam dane na temat publikacji, linki do organizacji czy konkretnych projektów na rzecz równości.

W przypadku gdy szukać będziemy zewnętrznego wsparcia warto zajrzeć na portal RÓWNOŚĆ.INFO. Znajduje się tam m.in. baza organizacji, które mogą pomóc. Na stronie www.rownosc.info dostępna jest wyszukiwarka pomagająca znaleźć organizację (np. poprzez ustalenie obszaru problemowego czy lokalizacji).

Zanim zaczniemy

◇ Wprowadzenie:

Jeśli grupa, z którą zaczynasz pracę, jest nowa, osoby się nie znają, warto zacząć od kilku działań. Jeśli pracujesz z grupą, wobec której masz podejrzenie, że zna się powierzchownie (tylko ze szkolnych sytuacji), także warto przejść wspólnie te pierwsze kroki. Wszak praca, którą przed sobą mamy, będzie dość różniła się od codziennych zajęć szkolnych. Wspólne przepracowanie zasad i poznanie się, od być może, innej strony, może pozytywnie wpłynąć na przyszłe efekty naszych wspólnych działań.

◇ 1. Kontrakt/zasady

Wspólnie z uczestnikami/czkami ustal zasady pracy mające pomóc sprawnie i w dobrej atmosferze pracować przez najbliższe tygodnie. Zadbaj, by znalazły się tam kwestie związane z uczestnictwem i aktywnością (np. „dobrowolność uczestnictwa w ćwiczeniach”, „pozwalamy każdemu zabrać głos/wypowiedzieć się”), poufnością („o poruszanych na zajęciach przykładach z naszego życia rozmawiamy tylko w naszym gronie”), konstruktywną pracą (np. „zasada domniemania dobrej woli”), punktualnością (np. „zawsze zaczynamy punktualnie”, „osoba, która się spóźnia, nie zabiera głosu przez pierwsze pół godziny zajęć”). Oczywiście każda grupa może posiadać inne zapisy, w zależności od integracji, stopnia zażyłości czy wspólnych doświadczeń. Zasady warto formułować w pierwszej osobie liczby pojedynczej i w pozytywnej formie unikając partykuły „nie” (zamiast „Nie gadamy” można napisać - „Słucham wypowiedzi innych osób”). Na koniec zasady warto dać do podpisania wszystkim osobom.

◇ 2. Poznanie się zespołu - ćwiczenie

Powiedz, że za chwilę każdy/a będzie pracował/a indywidualnie. Będzie to ćwiczenie na czas. Warto, aby każdy miał przygotowaną niedużą kartkę. Zadanie będzie składało się z dwóch części.

Część pierwsza:

Zadaniem jest znalezienie jak największej liczby osób, które są podobne do nas: lubią takie same rzeczy, mają takie samo hobby, tak samo jak my spędzają czas wolny itp. Chodząc po klasie szukamy takich osób. Zapisujemy ich imiona na kartce.

Część druga:

Zadaniem w tej części jest znalezienie w sobie czegoś co nas wyróżnia z grupy. Chodząc po klasie sprawdzamy swoje przypuszczenia. Zapisujemy imiona osób, które nie dzielają naszej pasji.

Omówienie:

- Czy zadania sprawiły wam trudności? Jeśli tak, to dlaczego?
- Kiedy było łatwiej? Kiedy zbieraliśmy/zbierałyśmy podobieństwa, czy kiedy szukaliśmy różnic? Dlaczego?
- Jak dużo zapisaliście/łyście imion osób, które są podobne do was?
- Jakie mogą być korzyści z podobieństw między nami?
- Jak dużo zapisaliście/ łyście imion osób, które nie dzielają waszej pasji, są od was inne?
- Jakie mogą być korzyści z różnic między nami?
- Czy czegoś dowiedzieliśmy się o sobie i naszej grupie?

Celem tego ćwiczenia jest pokazanie, że w grupie mamy całą masę ciekawych ludzi. Wiele ich spaja ale i wiele różni. Różnice wzbogacają zespół.

Na zajęciach będziemy przyglądać się tym kwestiom. Co jest nam bliższe, a co dalsze i co z tego wynika.

Uwaga. Można wykorzystać część elementów związanych z poznawaniem się i poznawaniem swojego otoczenia z podręcznika „Podejmowanie działań na rzecz zmian w środowisku lokalnym. Materiały do pracy z grupą”, projektu: „Prawa Człowieka Teraz! To jest w Twoich rękach”.

Równość

◇ Wprowadzenie:

W tym module będziemy zajmowali/zajmowały się prawami człowieka.

W ćwiczeniu pierwszym „Jaś i Krzyś” przyjrzymy się pojęciu „równość”. Jest to jedno z podstawowych pojęć z obszaru praw człowieka. Jednak wokół niego narosło wiele mitów i błędnych interpretacji. To niestety często przekłada się na mylne definiowanie pojęcia „prawa człowieka”.

*Jeśli pracujesz z grupą, dla której temat praw człowieka jest nowy, nigdy wcześniej nie miała wspólnych zajęć im poświęconych, należy zrobić wprowadzenie. Rekomendujemy wykorzystanie podręcznika „Podejmowanie działań na rzecz zmian w środowisku lokalnym. Materiały do pracy z grupą” (Moduł II) wydane przez Amnesty International. amnesty.org.pl/stop_dyskryminacji

◇ Czas: 90 min.

◇ Cele:

- poznanie pojęcia równość
- nabycie wiedzy na temat tego czym jest równość w codziennym życiu.

◇ Materiał, sprzęt:

- powielone historie - materiał pomocniczy (załącznik 1)
- pytania do tekstu - materiał pomocniczy (załącznik 2)
- puste skrzynki - (załącznik 3) , pełne skrzynki - (załącznik 4) z opisem osób/instytucji, które mogą pomóc
- skopiowane cztery rysunki z chłopcami i skrzynkami

◇ Zadania:

Ćwiczenie: “Jaś i Krzyś”

1. Powiedz, że za chwilę podzielisz grupę na dwa zespoły. Każdy zespół otrzyma historię jednego chłopca. Zadaniem obu zespołów jest przeczytanie historii i zastanowienie się, co powinno się wydarzyć, aby chłopiec, o którym czytacie, mógł zrealizować swoje marzenie.

2. Rozdaj zespołom historie chłopców (załącznik 1)

Życie Krzysia

Krzyś urodził się w Warszawie. Mieszka na osiedlu nad Wisłą, bardzo blisko Centrum Nauki Kopernik, do którego Krzyś uwielbia przychodzić. Ma nawet wykupiony tam karnet.

Jego rodzice, tak samo jak dziadkowie są wykładowcami na Uniwersytecie Warszawskim. Mama zajmuje się matematyką, a tata fizyką.

W domu Krzysia regały uginają się od książek, zarówno polskich, jak i zagranicznych. Rodzice, dbając o rozwój Krzysia często rozmawiają z nim po angielsku, żeby szlifował język.

Przynajmniej dwa razy w roku Krzyś jeździ z rodzicami za granicę, głównie do wielkich europejskich miast. Odwiedzają tam muzea i parki rozrywkowo-naukowe.

Czasami rodzice zabierają go na konferencje naukowe. Krzyś, mimo że nie wszystko rozumie, uwielbia tam jeździć.

Ulubione hobby Krzysia to oglądanie popularno-naukowych wykładów w internecie. Robi to całymi wieczorami.

Krzyś chodzi do prywatnego gimnazjum, które oferuje bardzo ciekawe kółka zainteresowań. Bierze udział w kilku, ale najbardziej lubi to o nazwie „Fizyka w praktyce”, podczas którego robi się eksperymenty.

Marzeniem Krzysia jest studiowanie na Oxfordzie, a być może kiedyś zdobycie nagrody Nobla w dziedzinie fizyki.

Życie Jasia

Jaś mieszka w niewielkim miasteczku na skraju Puszczy Białowieskiej, niedaleko granicy z Białorusią (ok. 250 km od Warszawy).

Jego rodzina składa się z mamy i dwóch młodszych sióstr. Tata zginął w wypadku samochodowym pięć lat temu. Mama Jasia nie pracuje zawodowo, ponieważ musi się opiekować Jasiem i siostrami. Czasami tylko zastępuje koleżankę na nocnych zmianach w piekarni.

Dom Jasia choć czysty jest bardzo ubogi. Nie ma pieniędzy na drogie książki. Jaś ma komputer, ale często występuje problem z dostępem do internetu. Czasami brakuje go tygodniami.

Wakacje Jaś spędza u dziadków na wsi, pomagając im w pracy w polu. Dzięki temu rodzina może zrobić zapasy żywności na zimę.

Gimnazjum Jasia znajduje się w miasteczku, w którym mieszka. Pan od fizyki co prawda jest pasjonatem, ale zajęcia odbywają się w sali od polskiego - ze względu na braki lokalowe. Najpoważniejszym wyzwaniem, które czeka wkrótce Jasia to wybór liceum. To dobre znajduje się 70 kilometrów od miasteczka.

Marzeniem Jasia jest studiowanie na Oxfordzie, a być może kiedyś zdobycie nagrody Nobla w dziedzinie fizyki.

3. Rozdaj grupom materiał pomocniczy - pytania do tekstu (załącznik 2). Poproś by przeczytali/ przeczytały pytania i wspólnie zastanowili/zastanowiły się nad odpowiedzią.

Pytania	Tak / Nie
Czy chłopiec jest pod opieką dobrych nauczycieli/nauczycielek?	
Czy chłopiec może rozwijać swoje kompetencje językowe?	
Czy łatwo jest chłopcu rozwijać swoją pasję poza zajęciami szkolnymi?	
Czy chłopiec odwiedza miejsca (muzea, wystawy, laboratoria fizyczne), które poszerzają jego wiedzę o element praktyczny?	
Czy chłopiec ma dostęp do wybitnych książek z dziedziny fizyki?	
Czy najbliższa rodzina chłopca ma kontakty, które mogą ułatwić mu wyjazd np. za granicę?	
Czy chłopiec ma swobodny dostęp do internetu?	

4. Kiedy grupy są już gotowe, rozdaj powielony i porozcinany materiał pomocniczy „puste skrzynki” (załącznik 3). Poproś, aby przy pytaniach, na które udzielili/ły odpowiedzi „nie” spróbowali/ły wpisać, jakiego wsparcia i od kogo potrzebuje chłopiec, aby jego sytuacja się polepszyła.

5. Poproś najpierw grupę Krzysia a potem Jasia o opowieść o życiu chłopca. Zaczynij od pytania o ich marzenie. Kiedy okaże się, że są takie same na tablicy napisz na górze: „Studia na Oxfordzie - PRAWO DO EDUKACJI”. Po lewej stronie napisz Krzyś a po prawej Jaś.

Zapytaj czy chłopcy mają takie prawo. Gdzie to jest zapisane. Jeśli padnie odpowiedź, że w Konstytucji czy innych

ważnych dokumentach postaw między nimi znak równości. Zapytaj czy trudno jest uczynić taki gest (czyli zapisać na papierze jakieś prawo)?

Następnie poproś o kontynuację opowieści i umieszczanie „skrzynek” pod imionami chłopców. Zaczynij od Krzysia. Jeśli okaże się, że jest ich mało albo nie ma wcale, przejdź do Jasia.

Zapytaj, które z tych kartek są zależne od państwa. Powiedz, że w przypadku rozmowy o prawach człowieka interesuje nas tylko ten aspekt. Zdejmij kartki „rodzice”, „przyjaciele” czy „prywatna fundacja”.

Jeśli nie wszystkie możliwości wsparcia/institucje wsparcia zostały wymienione, możesz, wykorzystać „pełne skrzynki” (załącznik 4). Odczytuj kolejne kartki, pytając uczniów/uczennic przy którym z chłopców je umieścić.

Policzcie, po której stronie zostało więcej kartek. Dlaczego? Zapytaj, jaki jest punkt wyjścia i czy chłopcy są podobni? Co ich różni?

Omówienie zakończ wprowadzeniem pojęcia RÓWNOŚĆ.

Pojęcie równość można rozumieć dwojako: równość przed prawem i równość w zaspakajaniu potrzeb.

To pierwsze oznacza, że KAŻDA osoba jest traktowana przez prawo w IDENTYCZNY sposób, ta druga, że efekt działań państwa ma doprowadzić do równego korzystania z tych praw czyli RÓWNEGO zaspokojenia POTRZEB.

Równość to nie identyczność a równość w zaspakajaniu potrzeb - równy ma być efekt.

6. Na koniec zaprezentuj cztery rysunki. Wspólnie przedyskutujcie, który rysunek w najlepszym stopniu obrazuje pojęcie równości (załącznik 5)

Załącznik 1. (ćwiczenie Jaś i Krzyś) - historie chłopców.

Życie Krzysia

Krzyś urodził się w Warszawie. Mieszka na osiedlu nad Wisłą, bardzo blisko Centrum Nauki Kopernik, do którego Krzyś uwielbia przychodzić. Ma nawet wykupiony tam karnet.

Jego rodzice, tak samo jak dziadkowie są wykładowcami na Uniwersytecie Warszawskim. Mama zajmuje się matematyką, a tata fizyką.

W domu Krzysia regały uginają się od książek, zarówno polskich, jak i zagranicznych. Rodzice, dbając o rozwój Krzysia często rozmawiają z nim po angielsku, żeby szlifował język.

Przynajmniej dwa razy w roku Krzyś jeździ z rodzicami za granicę, głównie do wielkich europejskich miast. Odwiedzają tam muzea i parki rozrywkowo-naukowe.

Czasami rodzice zabierają go na konferencje naukowe. Krzyś, mimo że nie wszystko rozumie, uwielbia tam jeździć.

Ulubione hobby Krzysia to oglądanie popularno-naukowych wykładów w internecie. Robi to całymi wieczorami.

Krzyś chodzi do prywatnego gimnazjum, które oferuje bardzo ciekawe kółka zainteresowań. Bierze udział w kilku, ale najbardziej lubi to o nazwie „Fizyka w praktyce”, podczas którego robią eksperymenty.

Marzeniem Krzysia jest studiowanie na Oxfordzie, a być może kiedyś zdobycie nagrody Nobla w dziedzinie fizyki.

załącznik 2. (pytania do tekstu)

Pytania	Tak / Nie
Czy chłopiec jest pod opieką dobrych nauczycieli/nauczycielek?	
Czy chłopiec może rozwijać swoje kompetencje językowe?	
Czy łatwo jest chłopcu rozwijać swoją pasję poza zajęciami szkolnymi?	
Czy chłopiec odwiedza miejsca (muzea, wystawy, laboratoria fizyczne), które poszerzają jego wiedzę o element praktyczny?	
Czy chłopiec ma dostęp do wybitnych książek z dziedziny fizyki?	
Czy najbliższa rodzina chłopca ma kontakty, które mogą ułatwić mu wyjazd np. za granicę?	
Czy chłopiec ma swobodny dostęp do internetu?	

Życie Jasia

Jaś mieszka w niewielkim miasteczku na skraju Puszczy Białowieskiej, niedaleko granicy z Białorusią (ok. 250 km od Warszawy).

Jego rodzina składa się z mamy i dwóch młodszych sióstr. Tata zginął w wypadku samochodowym pięć lat temu. Mama Jasia nie pracuje zawodowo, ponieważ musi się opiekować Jasiem i siostrami. Czasami tylko zastępuje koleżankę na nocnych zmianach w piekarni. Dom Jasia choć czysty jest bardzo ubogi. Nie ma pieniędzy na drogie książki. Jaś ma komputer, ale często występuje problem z dostępem do internetu. Czasami brakuje go tygodniami.

Wakacje Jaś spędza u dziadków na wsi, pomagając im w pracy w polu. Dzięki temu rodzina może zrobić zapasy żywności na zimę.

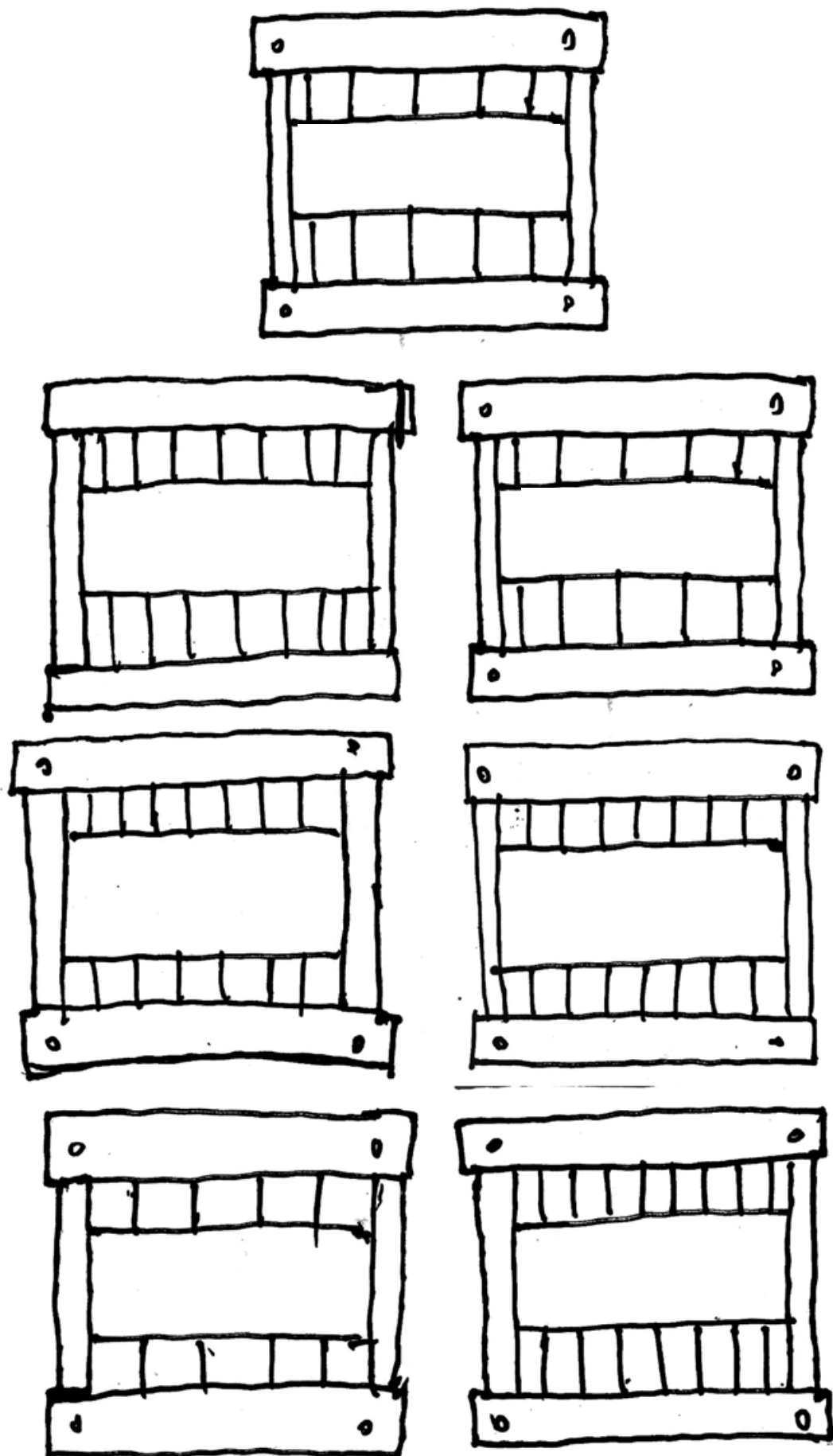
Gimnazjum Jasia znajduje się w miasteczku, w którym mieszka. Pan od fizyki co prawda jest pasjonatem, ale zajęcia odbywają się w sali od polskiego - ze względu na braki lokalowe. Najpoważniejszym wyzwaniem, które czeka wkrótce Jasia to wybór liceum. To dobre znajduje się 70 kilometrów od miasteczka.

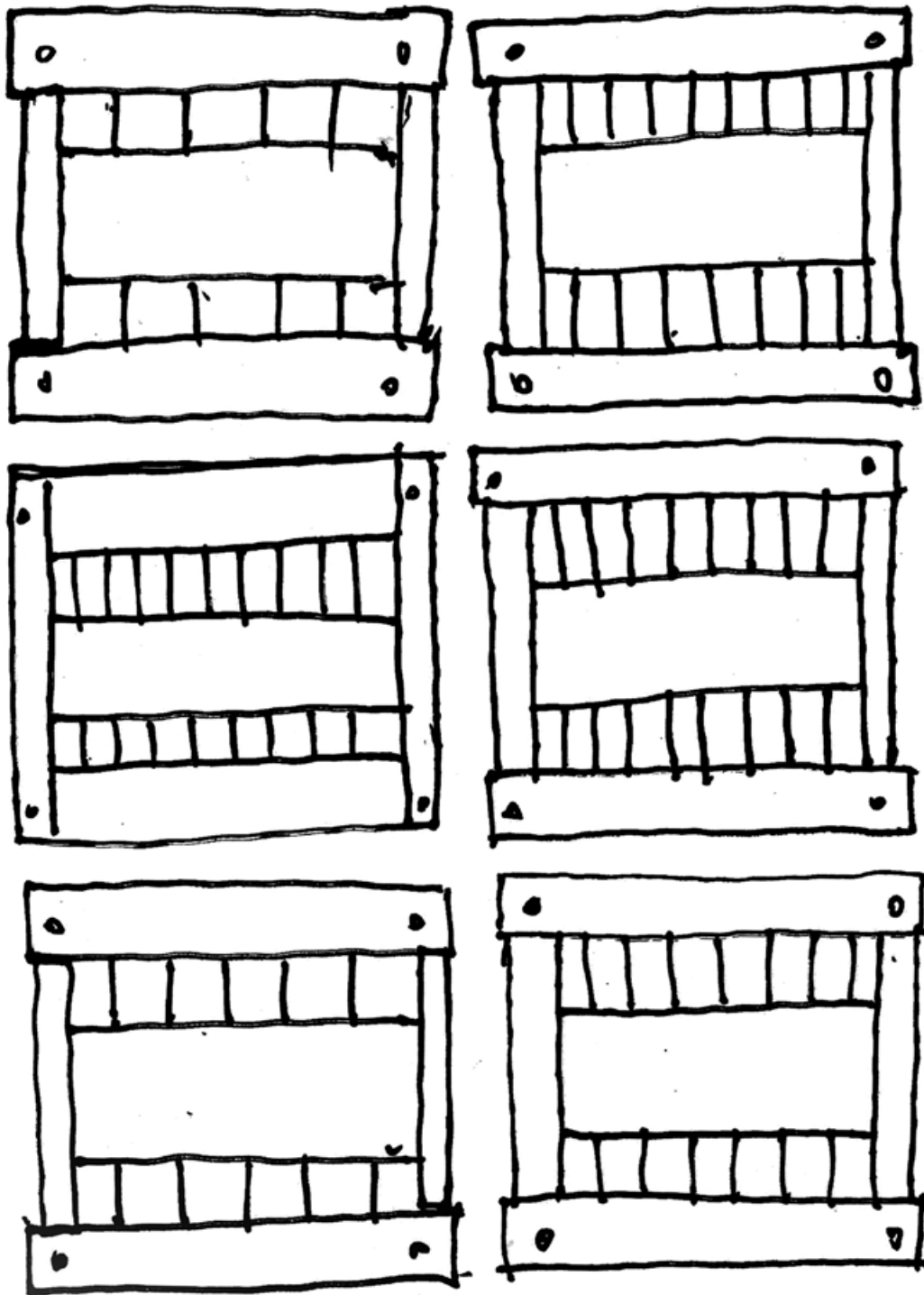
Marzeniem Jasia jest studiowanie na Oxfordzie, a być może kiedyś zdobycie nagrody Nobla w dziedzinie fizyki.

załącznik 2. (pytania do tekstu)

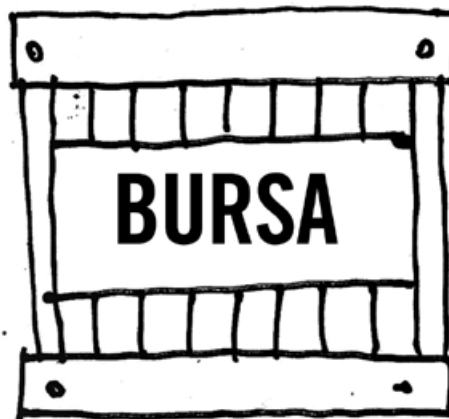
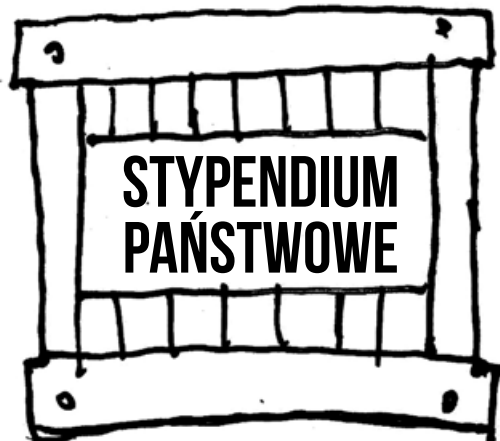
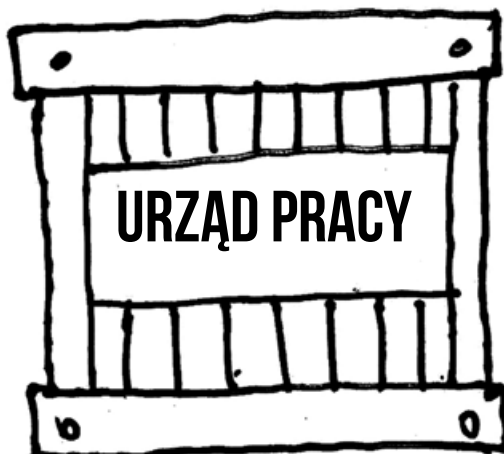
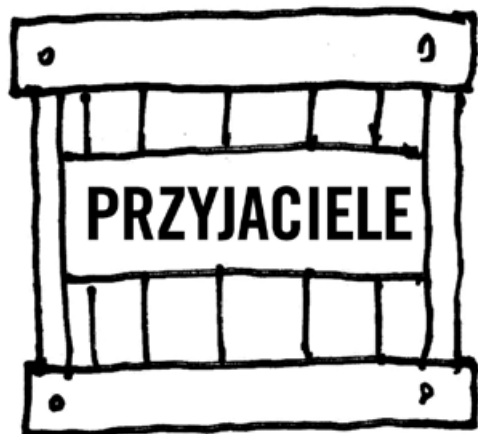
Pytania	Tak / Nie
Czy chłopiec jest pod opieką dobrych nauczycieli/nauczycielek?	
Czy chłopiec może rozwijać swoje kompetencje językowe?	
Czy łatwo jest chłopcu rozwijać swoją pasję poza zajęciami szkolnymi?	
Czy chłopiec odwiedza miejsca (muzea, wystawy, laboratoria fizyczne), które poszerzają jego wiedzę o element praktyczny?	
Czy chłopiec ma dostęp do wybitnych książek z dziedziny fizyki?	
Czy najbliższa rodzina chłopca ma kontakty, które mogą ułatwić mu wyjazd np. za granicę?	
Czy chłopiec ma swobodny dostęp do internetu?	

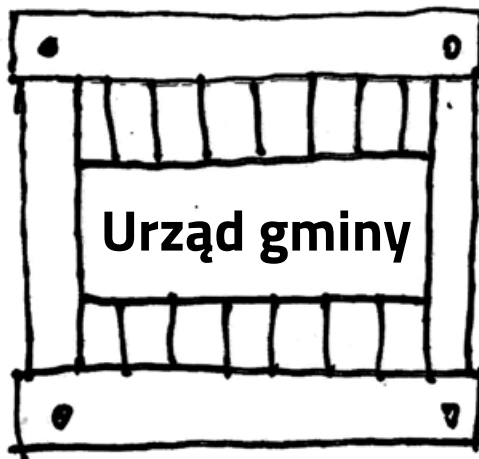
Załącznik 3. (ćwiczenie Jaś i Krzyś) - „skrzynki”

Załącznik 4. (ćwiczenie Jaś i Krzyś) - „skrzynki”

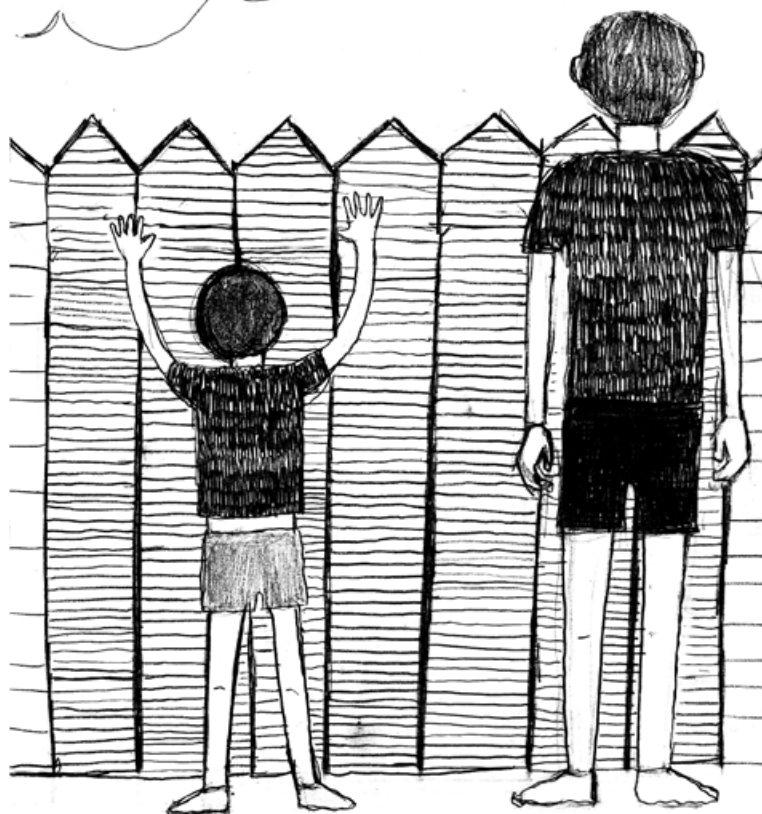

Załącznik 5 (ćwiczenie Jaś i Krzys) – rysunek „Równość”

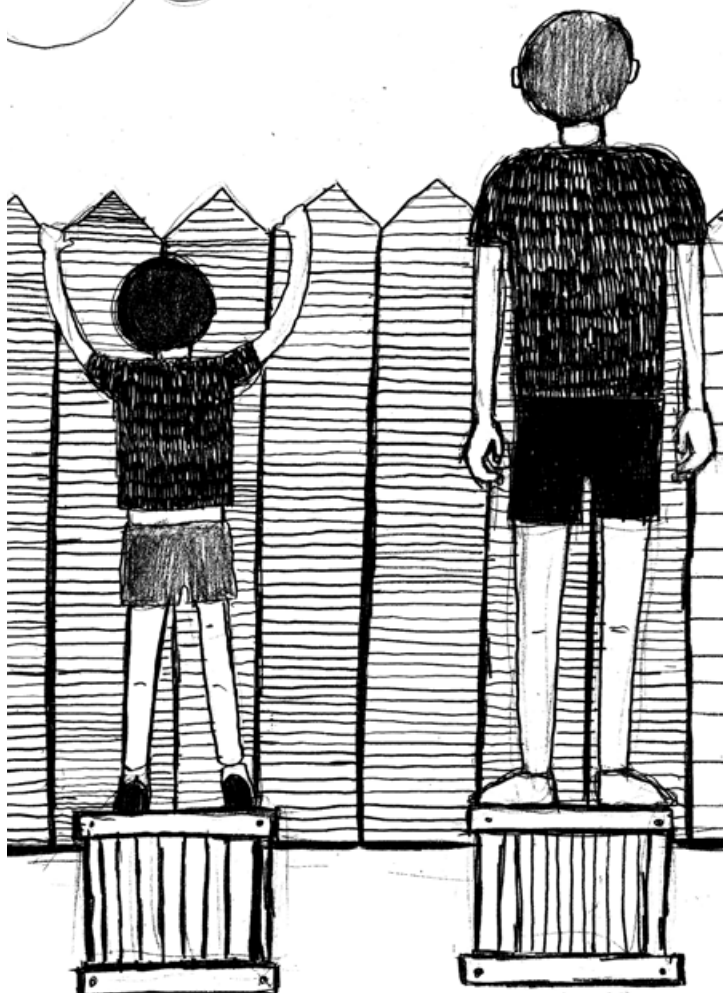
Obrazek 1.

Sytuacja wyjściowa. Ludzie są różni ale to nie od nich zależy. Jedni rodzą się w bogatych a inni w biednych rodzinach. Jedni są wysocy inni niscy. Ale każdy chce spojrzeć dalej (zajrzeć przez płot), czyli móc zaspokoić swoją potrzebę.

Obrazek 2.

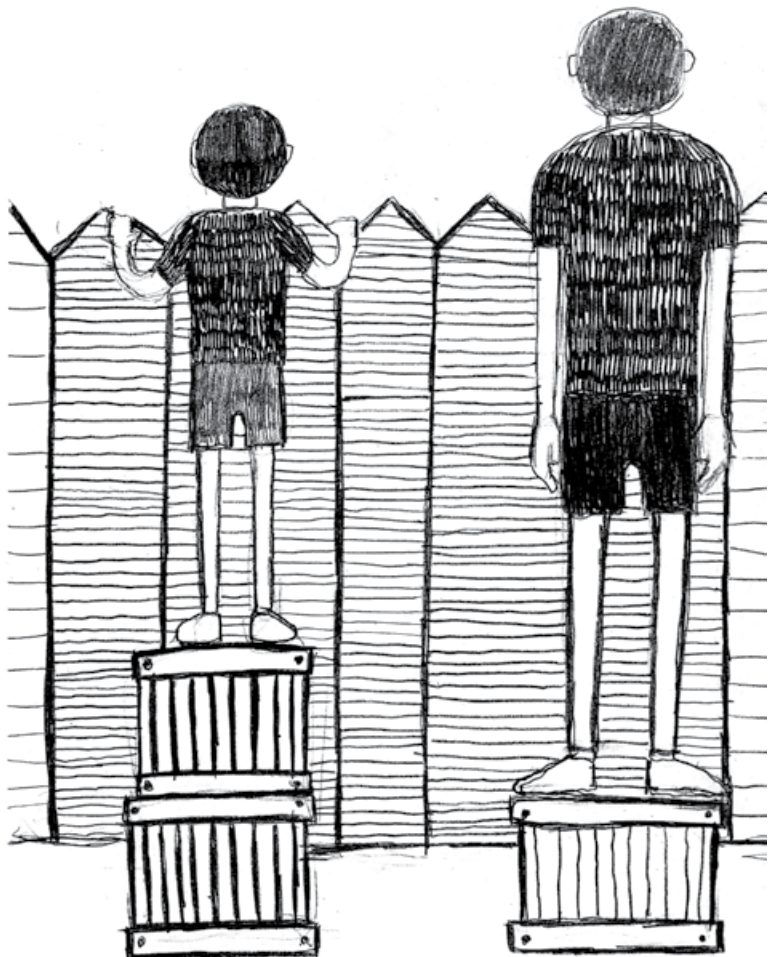
Jaki ma skutek matematyczne podejście do równości - każdemu tyle samo? Czy udaje się zaspokoić potrzeby? Czy to jest sprawiedliwe?

Obrazek 3.

Jeśli spojrzymy na cel podstawowy jakim jest zaspokojenie potrzeb (czyli zajrzenie przez płot), to wsparcie dwóch chłopców nie musi być identyczne. Może być różne. Ważne by każdy z nich zajrzał dalej.

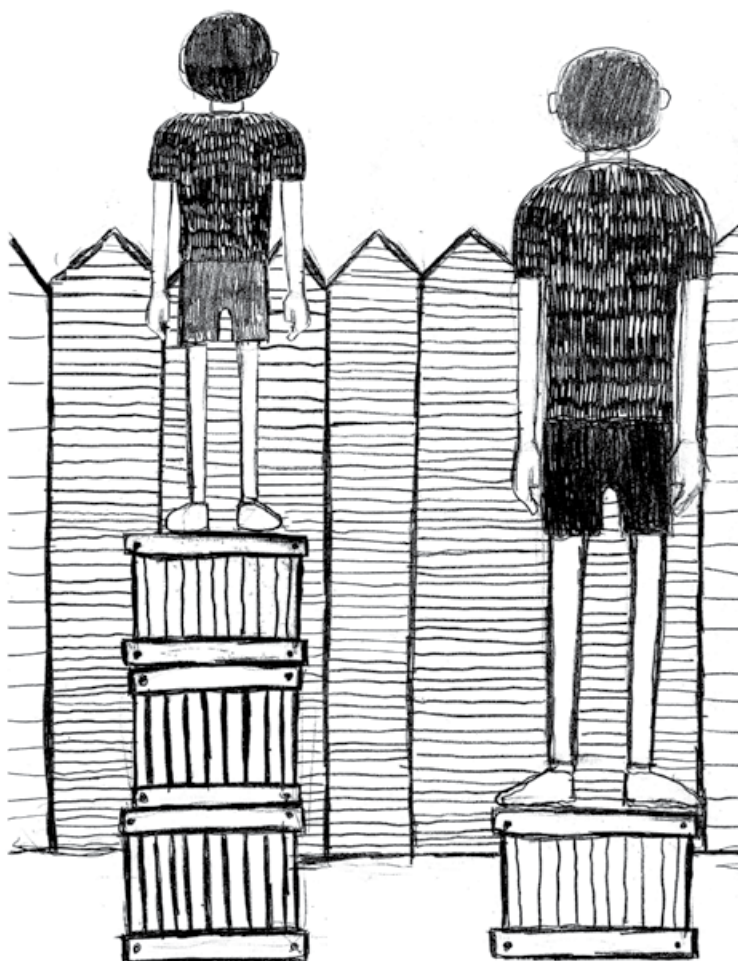
Ważne by zauważyć, że wyższy (Krzyś) także otrzymuje wsparcie (np. poprzez istnienie systemu edukacji).

Obrazek 4.

Czasami zdarza się, że niższy chłopiec dostaje olbrzymie wsparcie i zaczyna górować nad tym początkowo wyższym. To rozwiązanie jest także niesprawiedliwe - znów cel (zaspokojenie potrzeby) nie jest równy. To rodzi bunt tych, którzy zostają niżej.

Podsumowanie: współczesne podejście do równości oznacza to, że patrzymy na cel naszych działań a nie na narzędzia (ilość skrzynek), za pomocą których do niego dążymy.

Stereotyp - uprzedzenie - dyskryminacja

◇ Wprowadzenie:

W tym module poznamy zjawisko dyskryminacji - jak ją definiujemy? Kiedy i w takich sytuacjach może dojść do sytuacji dyskryminujących, a kiedy nie? Jakie warunki musi spełnić dane zjawisko/sytuacja społeczna, aby można było powiedzieć, że mamy do czynienia z dyskryminacją?

W module tym znajdziesz dwa ćwiczenia. Pierwsze z nich „Najlepszy”. Jego celem jest wprowadzenie przesłanek prawnie chronionych oraz omówienie każdej z nich.

Drugim ćwiczeniem jest „Adam i Agata”. Dzięki niemu osoby uczestniczące będą miały okazję zobaczyć, jak działa stereotyp oraz co ze sobą niesie. Ćwiczenie wprowadza pojęcie uprzedzenia i faworyzacji oraz dyskryminacji.

Jako materiał dodatkowy rekomendujemy ćwiczenie „Wizualna biografia”. Jest to ćwiczenie wprowadzające pojęcie stereotypu. Ćwiczenie opisane jest w Pakiecie edukacyjnym „Antydyskryminacja”, materiał w formacie PDF, dostępny jest na stronie projektu: amnesty.org.pl/stopdyskryminacji

◇ Czas: 90 min.

◇ Cele:

- poznanie przesłanek prawnie chronionych: płeć, wiek, narodowość, język, kolor skóry, majątek, pochodzenie społeczne, miejsce zamieszkania, wyznanie, poglądy polityczne, urodzenie, sprawność fizyczna, orientacja seksualna, atrakcyjność fizyczna, inne
- poznanie mechanizmu stereotypizacji
- poznanie pojęć: uprzedzenie, faworyzacja, dyskryminacja

◇ Materiały, sprzęt:

- przygotowana duża plansza (np. dwa sklezione arkusze z wypisanymi przesłankami, jedna pod drugą: płeć, wiek, narodowość, język, kolor skóry, majątek, pochodzenie społeczne, miejsce zamieszkania, wyz-

- nanie, poglądy polityczne, urodzenie, sprawność fizyczna, orientacja seksualna, atrakcyjność fizyczna, inne).
- Rysunki "Adam i Agatka" do powielenia i powieszenia w sali (załącznik 6).

◇Zadania:

Ćwiczenie „Najlepszy”

1. Powiedz, że za chwilę będziecie pracować indywidualnie. Każda osoba spróbuje wyobrazić sobie „najlepszego wśród ludzi”. A później opisać go na swojej kartce. Możecie pisać i rysować.

2. Przeczytaj opis:

Wyobraź sobie „najlepszego wśród ludzi”. Takiego żyjącego w Polsce. To ma być osoba, która cieszy się powszechnym uznaniem - wśród rodziców, nauczycielek i nauczycieli, dziennikarzy i dziennikarek. Spróbuj go zobaczyć. Zastanów się, jak wygląda, gdzie mieszka, gdzie pracuje, jakie ma hobby, jak wygląda jego dzień. Weź kartę. Teraz spróbuj go opisać. Możesz go narysować, nadać mu imię. Jeśli przychodzi ci do głowy konkretna, rzeczywista postać także możesz to zapisać.

3. Kiedy rysunki i opisy są już gotowe, zapytaj grupę o ich „Najlepszego”. Na tablicy powieś wcześniej przygotowany arkusz. Odpowiedzi zapisuj na tablicy (w przypadku niezgodności rób szybkie głosowanie notując wyniki):

- Jaką ma płeć?
- W jakim jest wieku?
- Jakiej jest narodowości?
- Czy dobrze mówi po polsku?
- Jaki ma kolor skóry?
- Czy jest bogaty?
- Czy jest wykształcony?
- Gdzie mieszka - na wsi czy w mieście? Jakim?
- Czy chodzi do kościoła? Jakiego jest wyznania?
- Jakie może mieć poglądy polityczne?
- Czy zna swoich rodziców?
- Czy jest sprawny fizycznie i psychicznie?
- Jakiej jest orientacji seksualnej?
- Czy jest atrakcyjny?

4. Omówienie

Patrząc na wasze wspólne odpowiedzi, spróbujcie się razem zastanowić nad „Najlepszym”. Zapytaj:

- Dlaczego tak łatwo przypisujemy pewne cechy?
- Czy to jest prawda, że „najlepszym człowiekiem” jest mężczyzna?
- Czy wyobrażali/wyobrażały sobie kogoś konkretnego tworząc swój opis „Najlepszego”?
- Czy „Najlepszy” faktycznie jest „Najlepszym”?

Podkreśl, że to co zostało stworzone jest nieprawdziwe, a „najlepszy wśród ludzi” nie istnieje.

Warto w tym miejscu przyjrzeć się cechom, o które pytaliśmy/pytałyśmy. Nie jest to przypadkowy katalog z pytaniami - są to przesłanki prawnie chronione. Oznacza to, że wynikające z nich cechy są zazwyczaj od nas niezależne, bądź zależne w niewielkim stopniu. Nie mamy wpływu na kolor skóry, z jakim się urodzimy, czy nasze pochodzenie etniczne. To one kształtują naszą tożsamość, to przez te cechy jesteśmy oceniane/oceniani.

5. Poproś, aby w ciszy osoby uczestniczące zastanowiły się chwilę nad swoim prywatnym „Najlepszym”. Tym razem chodzi jednak o faktycznie istniejącą osobę, która jest dla nich idolem/idolką, autorytetem. Poproś, aby skupili/skupiły się na kimś, kogo cenią, najlepiej ze swojego środowiska.

6. Omówienie:

- Sprawdź, jakie cechy z naszej listy ma twój idol/idolka?
- Czy jej cechy pokrywają się z wcześniejszym „Najlepszym”?
- Co sprawiło, że wskazana przez ciebie osoba stała się taka ważna - cechy czy jej praca/umiejętności/wysiłek?
- Czy każdy/każda może być dla kogoś osobą „najważniejszą wśród ludzi”?

Ćwiczenie „Wizualna Biografia”

Wprowadź pojęcie stereotypu. Co to jest stereotyp? To mechanizm psychologiczny, który w sposób automatyczny i bez refleksyjny porządkuje (kategoryzuje) obserwowany świat. Zaprzeczeniem stereotypu jest fakt. Jednak nie jesteśmy w stanie przeprowadzać naukowych badań w przypadku kontaktu za każdą nową sytuacją. Stereotypów uczymy się w procesie socjalizacji. Na ich podstawie „wiem” jacy są inni ludzie. Potrafimy w bardzo szybki sposób stworzyć „wizualną biografię”. Jeśli uważasz, że grupie przydałoby się jeszcze jedno ćwiczenie dotyczące stereotypów polecamy przeprowadzenie ćwiczenia „Wizualna biografia” publikacja w wersji pdf, zamieszczona jest na stronie internetowej projektu

Ćwiczenie „Adam i Agata”

1. Opowiedz historię:

Budujesz dom. Zbliża się jesień i trzeba szybko położyć dach. Jednak z powodu choroby jeden z robotników musiał zrezygnować z pracy. Musisz szybko znaleźć rozwiązanie. W przeciwnym razie zbliżające się opady śniegu z deszczem zniszczą część gotowych pomieszczeń. Dzwonisz na budowę. Kierownik mówi, że zgłosiły się do pracy dwie osoby: Adam i Agata. Kogo wybierasz?

- Poproś uczniów i uczennice o wskazanie właściwej osoby - niech zrobią to szybko, chórem, podając imię pracownika/pracowniczki. Najprawdopodobniej będzie to Adam.

Opowiadaj dalej:

Wracasz na budowę i okazuje się, że zatrudniony został drobny, niewykwalifikowany, pan, który potrzebuje dorywczej pracy, by zdobyć pieniądze na alkohol.

Kiedy pytasz kierownika o Agatę, odpowiada, że to była silna kobieta z doświadczeniem w branży budowlanej.

2. Omówienie

Zapytaj dlaczego wybrali/wybrały mężczyznę?

Jeśli usłyszysz, że „Przecież to mężczyzna” zapytaj, czy znają jakiegoś słabego mężczyznę, który nie byłby w stanie pracować na budowie? A czy znają silną kobietę?

Podczas omawiania możesz posłużyć się przykładami ze świata sportu prezentując historię Agaty Wróbel:

Polska sztangistka startująca w kategorii +75 kg, srebrna i brązowa medalistka olimpijska, mistrzyni świata, 3-krotna mistrzyni Europy i 8-krotna mistrzyni Polski. W 2004 roku odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. W 2010 roku ogłosiła koniec zawodowej kariery sportowej. Wyjechała do Wielkiej Brytanii, gdzie pracowała w sortowni śmieci.

Zapytaj osoby uczestniczące czym się kierowały podejmując decyzję.

Aby dobrze zapamiętać, to, że często kierujemy się zbyt szybką oceną rzeczywistości, uczyni z Adama i Agaty symbol niestereotypowego podchodzenia do rzeczywistości. Niech pilnują nas podczas dalszych zajęć. Skorzystaj z rysunków zamieszczonych w załączniku 6, wytnij je i powieś w widocznym miejscu.

3. Wprowadź pojęcie **uprzedzenie i faworyzacja**.

Faworyzacja i uprzedzenie to uczucia, emocje związane z funkcjonującymi w naszych głowach stereotypami. Jeśli dany stereotyp pokazuje daną grupę w sposób pozytywny (np. sympatyczni Czesi), to spotykając osobę tej narodowości z otwartością podejmiemy i nawiążemy kontakt. Jeśli natomiast spotkamy osobę z grupy stereotypowo uważanej za niebezpieczną - do takiego kontaktu nawet nie dojdzie - raczej będziemy unikać przedstawiciela/ przedstawicielki tej grupy. Pierwsza sytuacja to faworyzacja, a druga - uprzedzenie.

Napisz na tablicy faworyzacja i uprzedzenie. Do każdego z nich dopasujcie imię jednego z bohaterów/bohatek z naszej historii

(Faworyzacja to Adam, uprzedzenie to Agata)

Rekomendujemy zaprezentowanie przykładów kobiet, które prowadzą firmy remontowe/budowlane/stolarskie.

Przykłady:

- **Budles** - Kobięca Ekiba Remontowa . Firma remontowa prowadzona przez kobiety, które oferują szeroki zakres prac remontowych oraz adaptacji wnętrz.
- **Redam Remontowa Ekiba Damska** - Kobięca Firma Budowlana, która zajmuje się wykańczaniem mieszkań pod klucz - tynkowaniem ścian, układaniem kafelek i paneli podłogowych.
- **Wióry leca** - zakład stolarski, w którym kobiety zajmują się obróbką drewna, heblowaniem, przycinanie i samodzielnym wytwarzaniu mebli.

4. Wprowadzenie pojęcia dyskryminacja.

Zapisz na tablicy:

DYSKRYMINACJA TO NIERACJONALNE RÓŻNICOWANIE LUDZI.

Warto rozbić powyższą definicję na części. Rozumienie słów za Słownikiem Języka Polskiego PWN.

nieracjonalne - nieoparty na rozumie

różnicowanie - dzielić się na odrębne kategorie, wyodrębniać się z jednorodnej całości

Różnicowanie występuje ze względu na cechy, o których była mowa przy okazji ćwiczenia „Najlepszy”.

5. Napisz na tablicy duże równanie:

Stereotyp/uprzedzenie + władza = dyskryminacja

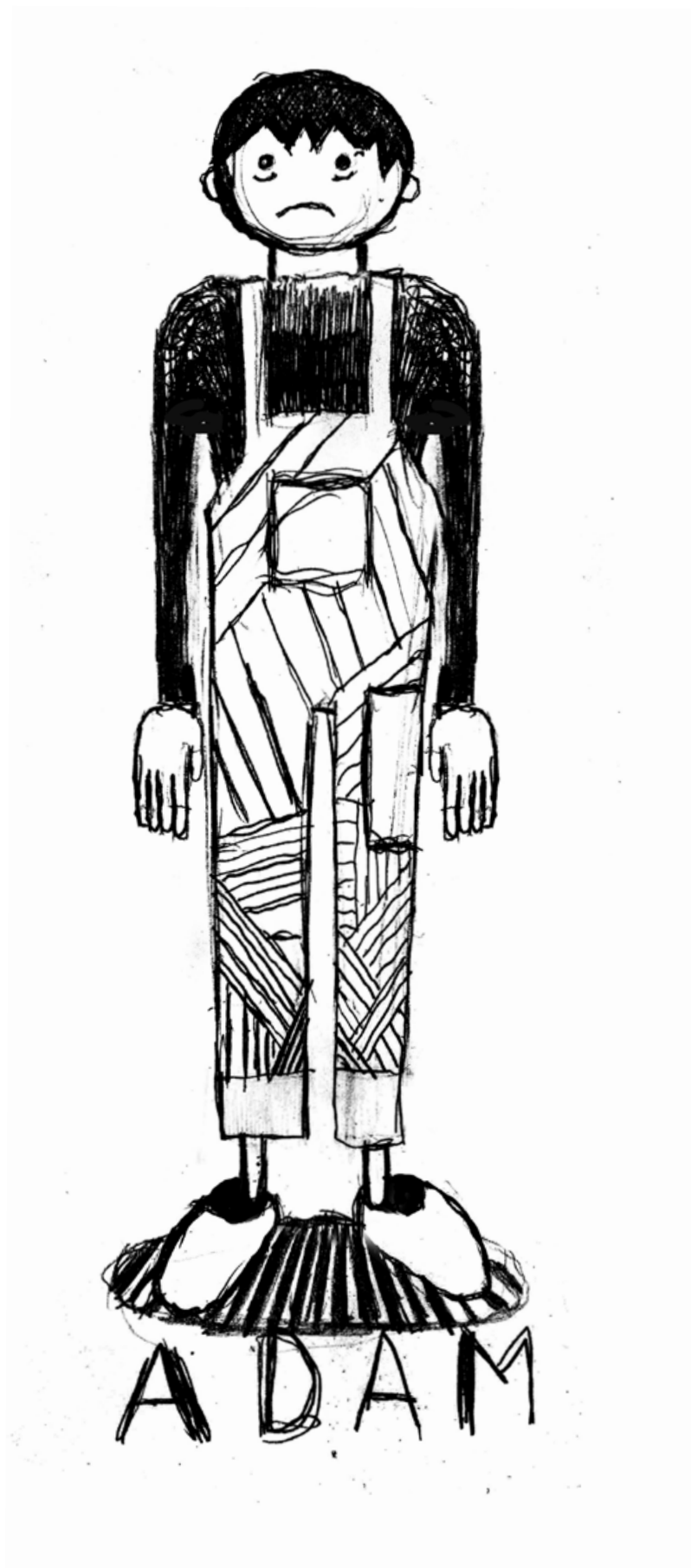
Zaraz po wprowadzeniu równania zapytaj, kto to jest „władza”. Odpowiedzi zapisuj pod równaniem.

Uwaga, ważne, aby znalazło się tu także: nauczyciel/nauczycielka, lekarz/rka, pracodawca/pracodawczyni, urzędnik/urzędniczka.

6. Wróć do historii Adama i Agaty. Zapytaj, czy zdaniem uczniów doszło do dyskryminacji? Prześledźcie historię korzystając z równania. Zadaj pytania:

- Czy pracodawca posłużył się stereotypem kobiety/mężczyzny?
- Czy była relacja jednostka-państwo?
- Kto w historii Adama i Agaty jest władzą a kto jednostką?
- Czy doszło do dyskryminacji?

Załącznik 6 (ćwiczenie Adam i Agatka) – wizerunki Adama i Agatki

AGATA

Dyskryminacja w praktyce

Wprowadzenie:

W tym module kontynuujemy przyglądanie się rzeczywistości pod kątem zdarzeń, sytuacji, w których może dojść do dyskryminacji. Wyjdziemy od sytuacji nam najbliższych, własnych doświadczeń. Wspólnie zastanowimy się, gdzie dochodzi do sytuacji, które budzą nasz niepokój? Czy identyfikujemy je jako dyskryminację? Punktem wyjścia do rozważań jest katalog cech z Modułu II. Warto pamiętać, że nie ma dobrych i złych cech, korzystnych i niekorzystnych.

◇ Czas: 90 Min.

◇ Cele:

- dentyfikacja zjawisk dyskryminacji
- umiejętność rozpoznawania przesłanek dyskryminacji

◇ Materiały, sprzęt:

- przygotowana duża plansza z wypisanymi przesłankami (z poprzedniego modułu);
- przykłady - materiał pomocniczy (załącznik 7)

◇ Zadania:

1. Podziel uczniów na grupy, by każda dostała jeden przykład (załącznik 7) (lub dwa, trzy jeśli nie uda się stworzyć tylu grup).

Opowiedzcie na pytanie:

1. Czy doszło do dyskryminacji?
2. Jeśli doszło, to z jakiego powodu (jaka grupa doświadczyła dyskryminacji)?
3. Kto był sprawcą/sprawczynią dyskryminacji? Kto za to odpowiada?

◇ Przykłady:

1. Płeć - kobiety i mężczyźni, dziewczynki i chłopcy

Przykład:

Chłopiec interesuje się baletem, kilka razy w tygodniu po lekcjach w szkole uczęszcza na zajęcia baletu. Wie o tym nauczyciel wf-u, który systematycznie to komentuje i wyśmiewa się z ucznia.

Komentarz: Doszło do dyskryminacji (molestowania - naruszenie godności poprzez wyśmiewanie) chłopca przez nauczyciela. Powodem był stereotyp płci i związane z nim uprzedzenie.

W takim wypadku odpowiedzialność ponosi nie tylko nauczyciel ale i dyrekcja szkoły.

Młody mężczyzna przyszedł na komisariat policji złożyć skargę na żonę, która użyła wobec niego przemocy. Jego zeznania wzbudziły powszechną radość wśród funkcjonariuszy. Doradzono mu, by zaczął chodzić na siłownię, to może sam sobie poradzi z krnąbrną żoną.

Komentarz: Doszło do dyskryminacji (molestowania - naruszenie godności poprzez wyśmiewanie) mężczyzny przez funkcjonariuszy. Powodem był stereotyp płci i związane z nim uprzedzenie.

W takim wypadku odpowiedzialność ponoszą policjanci.

Nastolatka od kilku lat interesuje się piłką nożną, to jej ulubiony sposób na spędzanie wolnego czasu. Jej marzeniem jest aby zagrać w szkolnej drużynie piłkarskiej, nie może się jednak dostać do szkolnego zespołu, ponieważ jest on tylko dla chłopców.

Komentarz: Doszło do dyskryminacji z powodu płci - z nieracjonalnego powodu ograniczono dostęp do zajęć szkolnych. Powodem był stereotyp płci i związane z nim uprzedzenie.

W takim wypadku odpowiedzialność ponosi nie tylko nauczyciel, ale i dyrekcja szkoły.

2. Wiek - młodość i starość

Pięćdziesięcioletni mężczyzna poszukiwał pracy. Złożył CV do firmy informatycznej. Nie został zatrudniony, ponieważ kiedy szef zobaczył w jakim wieku jest potencjalny pracownik od razu uznał, że „za jego czasów to jeszcze internetu nie było”.

Komentarz: Doszło do dyskryminacji mężczyzny przez pracodawcę. Powodem był stereotyp związany z wiekiem i uprzedzenie. W takim wypadku odpowiedzialność ponosi pracodawca.

Osiemnastoletni uczniowie muszą przynosić usprawiedliwienia nieobecności na lekcjach od rodziców.

Komentarz: Doszło do dyskryminacji uczniów przez władze szkoły. Powodem jest stereotyp związany z wiekiem. Osiemnastoletnie osoby mają pełne prawo do decydowania o sobie, w tym o uczestniczeniu bądź nie, w zajęciach. W takim wypadku odpowiedzialność ponosi dyrekcja szkoły.

3. Narodowość

W miasteczku przed wojną mieszkali Żydzi. Zdecydowana większość zginęła w czasie wojny. Ci co przeżyli, wyjechali. W centrum miasta został opuszczony kirkut (cmentarz żydowski). To teren należący do Urzędu Miasta. Miejsce to mimo, że znajdują się na nim groby jest kompletnie zaniedbane, a nocami często odbywają się tam libacje alkoholowe. Mieszczący się obok stary cmentarz komunalny objęty jest opieką, a z kasy Urzędu Miasta co roku wydawane są pieniądze na jego remonty.

Komentarz: Doszło do dyskryminacji mniejszości żydowskiej. W sposób nieracjonalny, kierując się uprzedzeniem wydawane są publiczne pieniądze. Cmentarze powinny być objęte taką samą opieką niezależnie od pochodzenia osób tam pochowanych.

4. Język

W przygranicznej miejscowości ponad 30 procent mieszkańców i mieszkanki stanowią Litwini/Litwinki. Chcieli by wprowadzono dwujęzyczne oznaczenia ulic. Jednak władze się nie zgodziły. Stwierdziły, że jak im się nie podoba to mogą wracać do siebie.

Komentarz: Mieszkający w tej miejscowości Litwini/Litwinki są mniejszością narodową. Żyją tam od pokoleń. To, że są mieszkańcami/mieszkankami (i obywatelami/obywatelkami) Polski jest wynikiem politycznych postanowień w Jałcie i Poczdamie. Jako mniejszość narodowa mają prawo używania swojego języka.

Nie oznacza to jednak, że każda grupa osób w każdym miejscu Polski ma prawo do tłumaczeń, wielojęzycznych urzędów czy nauczania dzieci danego języka. Ten przywilej dotyczy jedynie określonych terenów i uregulowany jest ustawowo.

5. Rasa, kolor skóry

W kilku nocnych klubach w jednym z polskich miast obsługa nie wpuszcza osób o ciemniejszym zabarwieniu skóry, tłumacząc, że ich polscy goście nie chcą bawić się z „ciapatymi”.

Komentarz: Doszło do dyskryminacji z powodu koloru skóry w obszarze usług. Przedsiębiorca nie może tłumaczyć zachowań dyskryminacyjnych potencjalnymi stratami. Przeciwdziałanie rasizmowi stanowi większą wartość niż „wrażliwość na uprzedzenia” bawiącej się młodzieży.

6. Majątek

W szkolnej stołówce wydawane są dwa rodzaje obiadów. Pierwszy rodzaj składający się z zupy oraz drugiego dania dostają dzieci, których rodzice zapłacili za posiłek. Drugi złożony jedynie z zupy przeznaczony jest dla tych, których posiłek finansowany jest ze środków pomocy społecznej.

Komentarz: Doszło do dyskryminacji ze względu na majątek. Nie można w ten sposób różnicować dzieci. Za zapewnienie jednakowych posiłków dla wszystkich uczniów i uczennic odpowiada dyrekcja.

7. Pochodzenie społeczne (wykształcenie)

Podczas prowadzonych przez Urząd Miasta konsultacji społecznych dotyczących przebudowy centrum miasta wyłożono grube segregatory ze specjalistycznymi opracowaniami, zawierające techniczne mapy, schematy, tabele. Wynik konsultacji miał wpływ na wyburzenie części domów. Większość najbardziej zainteresowanych problemem mieszkańców/mieszkanek nie była w stanie zrozumieć stawianych pytań, a przez to udzielić odpowiedzi.

Komentarz: Doszło do dyskryminacji ze względu na pochodzenie społeczne związane w tym przypadku z niskim wykształceniem. Odpowiadają władze miasta, które powinny dostosować prezentowane materiały do poziomu odbiorcy/odbiorczyń (by mógł/mogły kompetentnie się wypowiedzieć).

8. Religia

Podczas zapisywania dzieci do przedszkola rodzice informowani są, że dwa razy w tygodniu prowadzone są zajęcia z religii. Jeśli ktoś sobie tego nie życzy proszony jest o oświadczenie na piśmie. Dziecko nie będzie uczestniczyło w zajęciach - poczeka na korytarzu z woźną.

Komentarz: Doszło do dyskryminacji ze względu na wyznanie (bezwyznaniowość). Pozostawienie dziecka na korytarzu z woźną, podczas gdy inne dzieci mają zajęcia jest dla niego karą.

Poza tym zajęcia z religii są zajęciami dodatkowymi i powinny być organizowane na wyraźny wniosek rodziców (a nie przeprowadzane domyślnie).

9. Poglądy polityczne i inne

Zaangażowany w działalność ekologiczną chłopiec jest regularnie wyśmiewany przez kolegów. Kiedy zwrócił się o pomoc do wychowawcy ten powiedział, że powinien sobie znaleźć poważniejsze hobby, zamiast zajmować się jakimiś bzdurami.

Komentarz: Doszło do dyskryminacji (molestowania) z powodu przekonań światopoglądowych. Za ochronę przed dyskryminacją odpowiada w tym przypadku wychowawca i to on powinien chronić ucznia przed zabronionymi praktykami ze strony kolegów.

10. Stopień sprawności

Poruszający się na wózku licealista nie mógł złożyć dokumentów na wymarzony Wydział Politologii, bo jak poinformowano go w dziekanacie, budynek nie jest przystosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Komentarz: Doszło do dyskryminacji ze względu na stopień sprawności (niepełnosprawność ruchową) w obszarze dostępu do edukacji.

11. Orientacja seksualna

Z pracownikiem jednej z firm nie przedłużono kontaktu po tym jak jeden z kolegów zauważył go w telewizyjnej relacji z parady równości.

Komentarz: Uczestniczenie w zgromadzeniach publicznych jest jednym z praw człowieka. Wyciąganie konsekwencji służbowych z powodu uczestniczenia w legalnym zgromadzeniu jest zabronione.

W tym przypadku doszło do dyskryminacji ze względu na orientację seksualną (mimo, że nie wiadomo jakiej orientacji był zwolniony mężczyzna - uczestnictwo w paradzie nie jest dowodem posiadania określonej orientacji).

2. Na chwilę powracamy do tablicy z przesłankami. Poproś, by osoby uczestniczące w każdym punkcie uzupełniły grupy, które mogą doświadczać stereotypowego myślenia, uprzedzeń czy wręcz dyskryminacji.

3. Podziel grupę na kilka mniejszych podgrup (maksymalnie 3 osoby w podgrupie). Poproś, aby wspólnie zastanowili/zastanowiły się nad sytuacjami, ze swojego życia, które ich zaniepokoiły (z powodu uprzedzeń lub dyskryminacji). Poproś, aby skupili/skupiły się na swoich doświadczeniach i najbliższym otoczeniu.

4. Zaproś do podzielenia się przykładami, które pojawiły się podczas pracy w grupach. Pamiętaj, dzielą się tylko te osoby/grupy, które chcą.

Dodatkowo:

Możecie wspólnie zastanowić się nad rolą języka w powstawaniu zachowań dyskryminujących. Zaproś osoby uczestniczące do dyskusji na temat języka. Zapytaj:

- Jak to co mówimy wpływa na postrzeganie różnych grup?
- Czy język jest narzędziem do utrwalania i powielania stereotypów? Dlaczego?
- Czy językowa nierówność może prowadzić do zachowań dyskryminujących?
- Jaki wpływ na zachowania społeczne może mieć mowa nienawiści?

Mowa nienawiści obejmuje wszelkie formy wypowiedzi, które szerzą, propagują czy usprawiedliwiają nienawiść, dyskryminację i wrogość wobec grup, które stosująca osoba uznaje jako gorsze.

Załącznik 7 (Moduł III – dyskryminacja w praktyce)- przykłady

1. Chłopiec interesuje się baletem, kilka razy w tygodniu po lekcjach w szkole uczęszcza na zajęcia baletu. Wie o tym nauczyciel wf-u, który systematycznie to komentuje i wyśmiewa się z ucznia.

2. Młody mężczyzna przyszedł na komisariat policji złożyć skargę na żonę, która użyła wobec niego przemocy. Jego zeznania wzbudziły powszechną radość wśród funkcjonariuszy. Doradzono mu, by zaczął chodzić na siłownię, to może sam sobie poradzi z krnąbrną żoną.

3. Nastolatka od kilku lat interesuje się piłką nożną, to jej ulubiony sposób na spędzanie wolnego czasu. Jej marzeniem jest zagrać w szkolnej drużynie piłkarskiej, nie może się jednak dostać do szkolnego zespołu, ponieważ jest on tylko dla chłopców.

4. Pięćdziesięcioletni mężczyzna poszukiwał pracy. Złożył CV do firmy informatycznej. Nie został zatrudniony, ponieważ kiedy szef zobaczył w jakim wieku jest potencjalny pracownik od razu uznał, że „za jego czasów to jeszcze internetu nie było”.
5. Osiemnastoletni uczniowie muszą przynosić usprawiedliwienia nieobecności na lekcjach od rodziców.
6. W miasteczku przed wojną mieszkali Żydzi. Zdecydowana większość zginęła w czasie wojny. Ci co przeżyli, wyjechali. W centrum miasta został opuszczony kirkut (cmentarz żydowski). To teren należący do Urzędu Miasta. Miejsce to mimo, że znajdują się na nim groby jest kompletnie zaniedbane, a nocami często odbywają się tam libacje alkoholowe. Mieszczący się obok stary cmentarz komunalny objęty jest opieką a z kasy Urzędu Miasta co roku wydawane są pieniądze na jego remonty.
7. W przygranicznej miejscowości ponad 30 procent mieszkańców i mieszkanek stanowią Litwini/Litwinki. Chcieli by wprowadzono dwujęzyczne oznaczenia ulic. Jednak władze się nie zgodziły. Stwierdziły, że jak im się nie podoba to mogą wracać do siebie.
8. W kilku nocnych klubach w jednym z polskich miast obsługa nie wpuszcza osób o ciemniejszym zabarwieniu skóry, tłumacząc, że ich polscy goście nie chcą bawić się z „ciapatymi”.
9. W szkolnej stołówce wydawane są dwa rodzaje obiadów. Pierwszy rodzaj składający się z zupy oraz drugiego dania dostają dzieci, których rodzice zapłacili za posiłek, drugi złożony jedynie z zupy przeznaczony jest dla tych, których posiłek finansowany jest ze środków pomocy społecznej.
10. Podczas prowadzonych przez Urząd Miasta konsultacji społecznych dotyczących przebudowy centrum miasta wyłożono grube segregatory ze specjalistycznymi opracowaniami, zawierające techniczne mapy, schematy, tabele. Wynik konsultacji miał wpływ na wyburzenie części domów. Większość najbardziej zainteresowanych problemem mieszkańców/mieszkanek nie była w stanie zrozumieć stawianych pytań, a przez to udzielić odpowiedzi.
11. Podczas zapisywania dzieci do przedszkola rodzice informowani są, że dwa razy w tygodniu prowadzone są zajęcia z religii. Jeśli ktoś sobie tego nie życzy proszony jest o oświadczenie na piśmie. Dziecko nie będzie uczestniczyło w zajęciach - poczeka na korytarzu z woźną.
12. Zaangażowany w działalność ekologiczną chłopiec jest regularnie wyśmiewany przez kolegów. Kiedy zwrócił się o pomoc do wychowawcy ten powiedział, że powinien sobie znaleźć poważniejsze hobby, zamiast zajmować się jakimiś bzdurami.
13. Poruszający się na wózku licealista nie mógł złożyć dokumentów na wymarzony Wydział Politologii, bo jak poinformowano go w dziekanacie, budynek nie jest przystosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.
14. Z pracownikiem jednej z firm nie przedłużono kontaktu po tym jak jeden z kolegów zauważył go w telewizyjnej relacji z parady równości.

Jak pracują inni/e?

◇ Wprowadzenie:

Moduł ten poświęcony jest z jednej strony przyjrzeniu się sobie i swoim uprzedzeniom, ale też emocjom, jakie towarzyszą nam, kiedy je sobie uświadomimy. Wspólnie zastanowimy się, czy jesteśmy gotowi/gotowe do zmierzenia się z uprzedzeniami innych. Jest to niezwykle ważne - w sytuacji interwencji, działania na rzecz osoby/osób z grupy dyskryminowanej - złe emocje i swoista stygmatyzacja nieoczekiwanie zaczynają dotyczyć także nas.

Z drugiej strony zmierzamy do precyzowania obszaru działania, w którym chcemy sprawdzić i siebie i nasze najbliższe otoczenie. Przyjrzymy się różnicy między działaniami „na rzecz”, kiedy wspieramy innych, a działaniami, w których to my występujemy jako grupa mniejszościowa i zajmujemy się własnym problemem.

◇ Czas: 180 min.

◇ Cele:

- przyjrzenie się własnej gotowości zmierzenia z danym obszarem dyskryminacji
- wybór potencjalnych problemów związanych z dyskryminacją w najbliższym otoczeniu
- refleksja nad zaletami i wadami działania na rzecz innych grup doświadczających dyskryminacji

◇ Materiały, sprzęt:

- Duże kartonowe pudełko, zaklejone (może być puste)
- Przygotowane kartki o kształcie metki do ubrań z napisami (załącznik 7):
Amerykanin, Estończyk, Rumun, Szwajcar, Etiopczyk, Hindus, Japończyk, Żyd, Meksykanin, Albańczyk.
(Kilka kartek, w zależności od wielkości grupy może się powtarzać).
Musi być dokładnie tyle metek co uczniów/uczennic.
- Niewielkie pudełko/woreczek na wycięte metki

◇ Zadania:

Ćwiczenie „Koszulka”

Proponowane ćwiczenie ma na celu przetestowanie własnych ograniczeń, tak by przed podjęciem działań na sobie przepracować jeszcze raz własne uprzedzenia oraz by mieć świadomość, że trzeba się zmierzyć z uprzedzeniami innych.

1. Powiedz:

Za chwilę rozdram wam koszulki (wskaż na pudełko), w których będziecie chodzić po szkole. Możecie też w nich pójść do domu. To zwykłe koszulki. Mają jedynie na plecach i piersi napis - to nazwa jednego z narodów.

Każdy może sobie wybrać koszulkę. Aby było sprawniej, na początku, zamiast koszulki będziecie dobierać

metki z napisem (załącznik 8).

Dobrze by było, żeby każda osoba wzięła sobie taką metkę, jaka jej się podoba. Jednak jak ktoś nie znajdzie odpowiedniej - może nie brać wcale.

2. Weź mniejsze pudełko i puść po sali - tak, by każda z osób miała chwilę na wybór i wzięcie jednej metki (bądź nie brań wcale).

Poproś o ciszę, by każda osoba mogła się zastanowić.

Jeśli grupa jest duża możesz użyć kilku pudełek. Ważne, żeby praca odbywała się w ciszy. Po chwili zabierz pudełka z pozostałymi metkami.

3. Kiedy każda osoba weźmie już metkę, poproś, by w górę podniosły ręce te osoby, które chętnie założą swoją koszulkę.

Następnie poproś, by podniosły ręce te, które niekoniecznie chciałyby nosić koszulkę z napisem, który znajduje się na metce.

Na koniec zapytaj, kto nie wybrał żadnej.

4. Na stół wysyp metki, które pozostały. Sprawdź, jakich narodowości zostało najwięcej. Przelicz. Wyniki zapisz na tablicy. (Możesz wcześniej przygotować arkusz z listą narodowości, zostawiając miejsce na wpisanie liczb).

Wskaż narodowość, która zyskała najmniejsze zainteresowanie.

Komentarz:

W zaproponowanym ćwiczeniu etykiety/koszulki z mają jedynie męskie wersje napisów. To zabieg celowy, by poprzez użycie żeńskich form (np. Albanka, Szwajcarka) nie zaburzyć przebiegu ćwiczenia. W codziennej komunikacji zalecamy jednak używanie języka wrażliwego na płęć, tak by dostrzegać w nim osoby zwyczajowo nie dostrzegane.

5. Omówienie:

Zapytaj, dlaczego tak mało osób, albo nikt, nie zdecydował się na chodzenie w koszulce z konkretnym napisem?

Grupy, które zostały w pudełku to te grupy, które są często społecznie wykluczane.

Nie chcemy zakładać koszulek z tymi napisami z dwóch powodów: albo mamy własne uprzedzenia albo boimy się uprzedzeń innych.

To co zrobiliśmy jest testem, czy damy radę się zająć tematem. Bo decyzja o wejściu w dany obszar to takie założenie koszulki.

Na koniec przeproś uczniów za drobną prowokację i wyjaśnij, że nie będziesz rozdawać koszulek zmuszając do chodzenia w nich po szkole. Jeszcze raz powtórz cel ćwiczenia: zmierzenie się z własnymi uprzedzeniami. Wyjaśnij, że duże pudło jest puste i miało na celu uprawdopodobnić jedynie historię o koszulkach.

Wybór tematu działania.

Za chwilę spróbujemy bliżej przyjrzeć się naszemu najbliższemu otoczeniu. I zastanowimy się, jakie działania moglibyśmy/mogłybyśmy podjąć. Aby to zrobić, musimy dokonać trzech wyborów:

- Jaką przesłanką dyskryminacji chcemy się zająć i na rzecz jakiej grupy pracować?
- Jakie działanie chcemy podjąć czyli musimy wybrać metodę działania?
- Czy chcemy mówić o sobie i swoich problemach czy wspierać inną grupę?

Aby jednak zacząć warto przyjrzeć się jak pracują inne osoby czy organizacje.

Przedstaw osobom uczestniczącym poniższe przykłady działań antydyskryminacyjnych.

Uwaga: Sugerujemy dokładne zapoznanie się z poniższymi przykładami przed zajęciami. Jeśli to możliwe, pokaż strony internetowe projektów, zamieszczone tam zdjęcia i filmy. Adresy stron internetowych z opisami akcji znajdują się na stronie projektu amnesty.org.pl/dyskryminacja_materialy

Przykłady:

1. Noc testów. Kluby.

Do ośmiu warszawskich klubów poszły pary młodych osób, które chciały wejść do środka. Różniły się tylko kolorem skóry. Okazało się, że w trzech przypadkach do klubu zostali wpuszczeni jedynie biali.

W tej metodzie ważne jest by do testów użyć osób, które są do siebie bardzo podobne (ten sam wiek, fryzura, ubiór, itp.), a różni ich jedynie dana cecha, którą chcemy poddać testom.

Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, „Poradnik Antydyskryminacyjny”.

2. Przestrzeń publiczna - dla mnie, dla ciebie, dla wszystkich (Zgierz)

Akcja młodzieży ze Zgierza dotycząca osób z niepełnosprawnością. Zorganizowali spacer po mieście na wózkach, podczas którego odwiedzali instytucje publiczne. Do działania zostali zaproszeni radni i radne Zgierza. W efekcie działania wprowadzono ułatwienia w komunikacji.

Przestrzeń publiczna - dla mnie, dla ciebie, dla wszystkich,

„Przykłady działań na rzecz zmian w środowisku szkolnym i lokalnym. Dobre praktyki w pracy z młodzieżą”.

Innym, podobnym przykładem może być spacer z zasłoniętymi oczami przez Ostrowiec. Z zamkniętymi oczami przez Ostrowiec, „Przykłady działań na rzecz zmian w środowisku szkolnym i lokalnym. Dobre praktyki w pracy z młodzieżą”.

3. Szeptany Lublin. Spacer gender

Przygotowany podczas warsztatów dotyczących problematyki płci audioprzewodnik po mieście. Każda osoba może pobrać ze strony Lublin Szeptany, www.szeptany.lublin.pl plik audio, ustawić się we wskazanym miejscu, nacisnąć przycisk odtwarzania i pozwolić się poprowadzić. Podczas indywidualnego spaceru obserwuje się otaczającą rzeczywistość, analizując jak w przestrzeni miasta funkcjonują kobiety i mężczyźni.

4. Żywa biblioteka

Żywa biblioteka to niecodzienny sposób prezentacji osób należących do różnych mniejszości. W miejscu publicznym tworzona jest przestrzeń naśladująca bibliotekę, w której zamiast książek można „wypożyczyć” człowieka, by odbyć z nim rozmowę. Zazwyczaj osobami „do wypożyczenia” są przedstawicielki i przedstawiciele różnego rodzaju mniejszości. Dzięki tej metodzie można poznać osoby, z którymi na co dzień nie mamy kontaktu.

5. Petycja, np. w sprawie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy.

Apel do Sejmu RP o ratyfikację Konwencji o zwalczaniu i zapobieganiu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. W trakcie posiedzenia Sejmu w dniach 24-26 września 2014 r. miało odbyć się głosowanie nad Konwencją o zwalczaniu i zapobieganiu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. Od decyzji posłów i posłanek zależało, czy rozwiązania prawne oraz wymogi dotyczące jakości i dostępności pomocy dla ofiar przemocy domowej i przemocy seksualnej wejdą w życie. Aby posłanki i posłowie zrozumieli/zrozumiały wagę problemu, grupa organizacji zajmujących się prawami kobiet postanowiła przygotować petycję w tej sprawie. Swoje podpisy złożyło na niej 9 680 osób.

6. Mowa nienawiści - zgłaszanie swastyk

W Polsce, mimo doświadczenia II wojny światowej, wciąż na murach można spotkać nazistowskie symbole. Dlatego też Teatr „TrzyRzecz” z Białegostoku uruchomił prosty serwis internetowy, który pozwala zgłosić zakazane symbole. Po takim zgłoszeniu sprawa kierowana jest przez osoby obsługujące serwis do prokuratury (Inicjatywa Zamaluj zło). Podobnymi inicjatywami są Kolorowa Tolerancja z Łodzi, serwis Hejt Stop czy NaprawmyTo.pl.

7. Wyprawki. Całodniowe, mobilne warsztaty antydyskryminacyjne na dzieci.

Wyprawki to 10-godzinne warsztaty dla dzieci z podlubelskich szkół podstawowych, mające na celu pokazanie wielokulturowego oblicza terenów, na których mieszkają. Dzięki temu zmniejsza się dystans wobec innych narodów czy wyznań, wzbogaca wiedzę o tożsamości swojego miejsca, a przez to przeciwdziała dyskryminacji. Warsztaty prowadzone są w autobusie odwiedzającym miejsca związane z bogatą historią regionu (np. cerkwie, cmentarze żydowskie i muzułmańskie, dawne siedliska Tatarów).

8. Blogi dokumentujące bariery architektoniczne

Internetowe blogi pokazujące problem w danej dziedzinie.

Pierwszy prowadzony przez Katarzynę z Lublina drugi przez Iżę z Warszawy. Obie kobiety w związku z chorobą poruszają się na wózku. Uważnie obserwują przestrzeń publiczną wyłapując liczne (niestety) bariery utrudniające lub uniemożliwiające korzystanie im i innym osobom z niepełnosprawnością ruchową z przysługujących im praw (np. dostępu do edukacji, korzystania z usług administracji itp.)

9. Monitoring „Przyjazny urząd. Ewaluacja funkcjonowania cudzoziemców w mazowieckim Urzędzie Wojewódzkim”.

Monitoring (czyli systematyczny, zaplanowany proces przyglądania się danej instytucji) sposobu obsługi cudzoziemców/cudzoziemki zakończony opracowaniem i przygotowaniem szeregu pomysłów na wprowadzenie zmian

w pracy Urzędu, by lepiej obsługiwał migrantów/migrantki.

10. One Billion Rising

Organizowany corocznie, ogólnoświatowy happening One Billion Rising, który ma zwrócić uwagę na problem przemocy wobec kobiet - w szczególności gwałtów. 14 lutego w Dzień Walentego na ulicach i dużych placach w 200 krajach na całym świecie zbierają się kobiety, dziewczyny, mężczyźni i chłopaki aby wspólnie zatańczyć. W Polsce akcja nosi nazwę „Nazywam się miliard/My name is Billion”.

2. Przedstaw i pokrótce omów metody działań. Poproś o dopasowanie metody do wcześniej omówionego przykładu.

Metody działań - przykłady:

- **edukacyjne** - zaplanowany proces, którego celem jest dostarczenie rzetelnej wiedzy.
- **Świadomościowe** - akcja publiczna lub internetowa, której odbiorcami są osoby zazwyczaj przypadkowe. Celem akcji jest zwrócenie uwagi na dany problem, zachęcenie do działania, skłonienie do refleksji.
- **interwencyjne** - szybka reakcja na jakieś zdarzenie, np. poprzez złożenie doniesienia do prokuratury, zorganizowanie spotkania, przygotowanie petycji.
- **monitorujące** - zaplanowane, zazwyczaj długotrwałe działanie, którego celem jest sprawdzenie, czy działania danej instytucji nie są dyskryminujące. Prace nad monitoringiem rozpoczyna się od szczegółowego opracowania planu pracy, a kończą raportem wraz z rekomendacjami (sugestiami co należy zmienić, by poprawić rzeczywistość). Często już sama informacja, że poddaje się monitoringowi daną instytucję zaczyna poprawiać jakość jej funkcjonowania.
- **testy dyskryminacyjne** - zaplanowane wcześniej, precyzyjne narzędzie, pozwalające sprawdzić, czy w danym obszarze występuje dyskryminacja. Testy polegają zazwyczaj na przygotowaniu dwóch bardzo podobnych osób, bądź dwóch kompletów dokumentów, z których jeden różni się jedynie cechą, która może być powodem dyskryminacji. Celem testów dyskryminacyjnych jest potwierdzenie bądź zaprzeczenie podejrzeniu, że dana instytucja bądź firma dopuszcza się praktyk dyskryminujących.
- **rzecznicze** (raporty, konferencje, spotkania) - rzecznictwo to występowanie w imieniu kogoś; działania nastawione na wprowadzenie w życie konkretnych zmian mających pomóc w funkcjonowaniu danej grupy. Zazwyczaj adresatem działań rzeczniczych jest władza.
- **lobbingowe** - bezpośrednie wpływanie na osoby podejmujące decyzje (np. posłanki i posłów), by przekonać ich do przyjęcia konkretnych rozwiązań (np. zmiany prawa).

Podczas rozmowy postarajcie się rozebrać dany przykład na czynniki pierwsze, np. spacer na wózkach - czy to była akcja świadomościowa czy rzecznictwo? A może niektóre metody da się połączyć?

Zwróć uwagę na to, że można stworzyć jakąś hierarchię metod, od tych najprostszych, adresowanych do szerokich kręgów odbiorców (np. akcje uliczne), poprzez te wymagające bardziej uporządkowanej pracy (prowadzenie warsztatów, przygotowywanie testów, monitoringi) aż po takie, które wymagają olbrzymich kompetencji i doświadczenia (np. lobbying).

„Dla siebie czy na rzecz”

Ćwiczenie ma na celu analizę czy chcemy działać „na rzecz” i wspierać innych, czy wystąpić jako grupa mniejszościowa i zająć się własnym problemem.

1. Przygotuj cztery arkusze z czterema aspektami działań „na rzecz” i rozwieś je w sali - najlepiej tak, by znajdowały na różnych ścianach, daleko od siebie.

Aspekty:

- Plusy działania na rzecz
- Trudności w podejmowaniu działań na rzecz
- Plusy działań dla siebie/swojej grupy
- Trudności w podejmowaniu działań dla siebie/swojej grupy.

2. Podziel grupę na cztery podgrupy. Każda z podgrup będzie miała za zadanie zastanowienie się, przedyskutowanie i wypisanie argumentów przy każdym z aspektów. Podgrupy zaczynają pracę przy jednym aspekcie, po 7 minutach następuje zmiana - przechodzimy do kolejnego arkusza znajdującego się po naszej lewej stronie. Gdy wszystkie podgrupy zaliczą wszystkie cztery arkusze, powieś je obok siebie.

Co powinno się znaleźć:

Plusy działania "na rzecz"	Trudności w podejmowaniu działań "na rzecz"
<ul style="list-style-type: none"> - obiektywni/obiektywne - mniejsze emocje - nie boimy się reakcji, bo nas nie dotknie - jesteśmy grupą, która działa razem - siła większości - obiektywizm/dystans 	<ul style="list-style-type: none"> - jesteśmy niewiarygodni/niewiarygodne - to nie nasze życie, nie potrafimy się wczuć - niczym nie ryzykujemy, a możemy zaszkodzić - mamy mało wiedzy
Plusy działań dla siebie/swojej grupy	Trudności w podejmowaniu działań dla siebie/swojej grupy
<ul style="list-style-type: none"> - jesteśmy wiarygodni/wiarygodne - mamy wiedzę i argumenty - mamy doświadczenie własnych przeżyć 	<ul style="list-style-type: none"> - dużo ryzykujemy - nie jesteśmy (być może) przygotowani/ne na - negatywne reakcje i komentarze - ujawniamy się

3. Podczas omówienia warto wspólnie przedyskutować każdy z aspektów działań. Możesz wykorzystać następujące pytania:

- Który z aspektów zebrał najwięcej argumentów? Dlaczego?
- Czy możliwe jest wybranie takiego działania, które nie niesie za sobą ryzyka?
- Dlaczego tak ważne jest uświadomienie sobie trudności?

Wybór tematu

1. Zaprezentuj poniższą tabelę. Powiedz, że za chwilę wspólnie będziecie ją wypełniali/wypełniały. Na zasadzie burzy mózgów spróbujemy wygenerować jak najwięcej pomysłów. Nie będziemy ich na bieżąco omawiać, zrobimy to później. Ważne jest, aby osoba opowiadająca o swoim pomysle spróbowała od razu wypełnić wszystkie pola. Zadbaj o to, by podczas burzy mózgów osoby uczestniczące nie komentowały i nie oceniały proponowanych pomysłów.

Tabela

Przesłanka/grupa	Metoda działania	Czy działamy dla siebie czy dla innych?	Pomysł na działanie	Nazwa akcji/tytuł

2. Omówienie

Ważne, aby przy omówieniu nie skupiać się na konkretnych pomysłach, wybieraniu najlepszego itd. Warto jednak zastanowić się, jak wiele jest możliwości zadziałania.

Zapytaj:

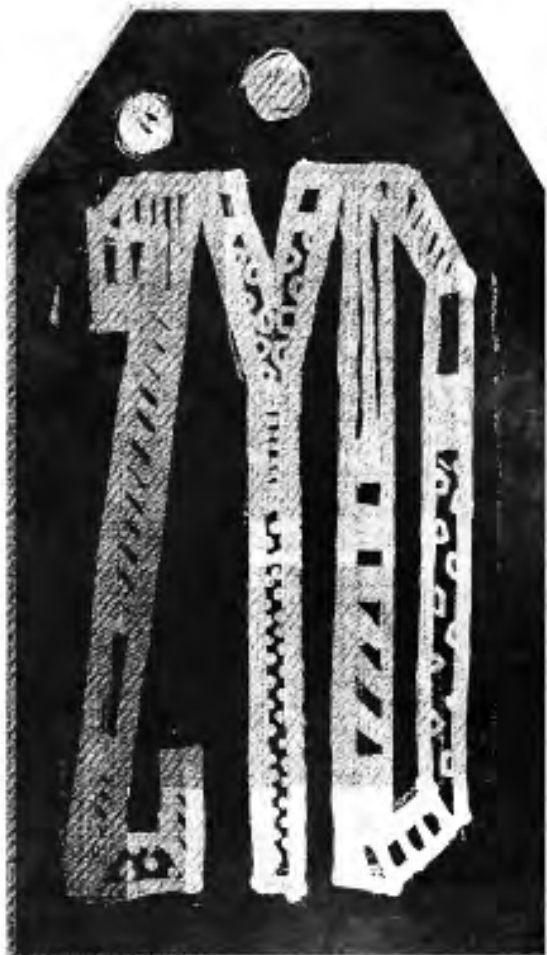
- Czy łatwo było generować pomysły? Dlaczego?
- Co myślicie o liście pomysłów, którą stworzyliśmy?

Uwaga. Warto stworzyć sobie listę pretekstów do działania, dzięki którym będziemy mieć większą motywację do podjęcia aktywności, np.:

- kalendarz ważnych dni, np. Dzień Ofiar Holokaustu, Dzień Praw Człowieka, Międzynarodowy Dzień Uchodźcy, Dzień Kobiet, itd.,
- zaniedbany cmentarz żydowski/prawosławny,
- seksistowskie reklamy koło szkoły,

Załącznik 8 (Ćwiczenie „Koszulka”) – metki koszulek

- nienawistne wypowiedzi na na forach gazet

RU
MU
NT

AME
RYKA
NIN

JA
PO
ŃCZ
YK

HIN
DUS

AL
BA
ŃCZ
YK

Działamy!

◇ Wprowadzenie:

W tym module zajmiemy się praktycznym aspektem przygotowywania działania/akcji.

Rekomendujemy, aby na początek zajęć z tego obszaru przeprowadzić z grupą ćwiczenie „Flaga czyli robimy akcję”, a jako omówienie pogadankę na temat pracy metodą projektu (w tym sposób stawiania celów SMART(ER)). W Module V znalazły się także zasady lokalnego aktywizmu, dzięki którym przygotowane przez nas działanie będzie skuteczniejsze.

◇ Czas: 90 min.

◇ Cele:

- przygotowanie własnego działania - poznanie na czym polega skuteczna akcja
- zaplanowanie działań
- weryfikacja planów

◇ Zadania:

Ćwiczenie „Flaga czyli robimy akcję” (z podręcznika „Podejmowanie działań na rzecz zmian w środowisku lokalnym. Materiały do pracy z grupą” (Moduł III) wydane przez Amnesty International.

◇ Materiały, sprzęt:

- kartki A4,
- flamastry,
- duży arkusz papieru do zapisywania albo tablica

1. Flaga czyli robimy akcję!

Czas - 45 min

Cel: poznanie zagrożeń wynikających ze źle przygotowanej akcji publicznej.

Zapytaj osoby uczestniczące, czy zależy im na wolności Tybetu (lub odpowiednio do przygotowanej flagi: Białorusi

lub innego państwa. Możesz też użyć innej flagi, baneru, papieru. Wtedy pamiętaj o tym by wcześniej przygotować sobie dobre pytanie - ideę, którą chcecie promować, np. jeśli dysponujecie czystą kartką - możecie powiedzieć, że symbolizuje ona walkę z rasizmem). Poproś, by te osoby, które są gotowe podjąć działania na rzecz Białorusi (lub innej, wcześniej wybranej idei) podniosły ręce. Wybierz jedną z nich, tą, która wydaje się najbardziej zdeterminowana.

Wymij wcześniej przygotowaną flagę.

Bez dodatkowych wyjaśnień wręcz flagę wybranej osobie i powiedz, że za chwilę wyjdziecie na ulicę. Wybrana osoba ma za zadanie sama, przez 10 minut, chodzić po ulicach wymachując flagą.

Reszta grupy ma za zadanie z daleka, dyskretnie obserwować, co się będzie działo.

Dobrze jest wcześniej wyznaczyć trasę, po której będzie szła osoba z flagą, by grupa mogła obserwować tą osobę, tak, by nie było między nimi kontaktu - by grupa nie wspierała tej osoby.

Po 10 minutach razem wracacie do sali i siadacie w kręgu.

Poproś, by osoba, która nosiła flagę, powiedziała, jak się czuła, jakie towarzyszyły jej emocje. Potem możesz zapytać pozostałe osoby o swoje refleksje. Zapytaj, czy inne osoby zdecydowałyby się powtórzyć taki spacer. Zapytaj, co pomogłoby osobie z flagą. Wypiszcie na kartonie w dwóch kolumnach, co PRZESZKADZAŁO oraz to, co MOGŁOBY POMÓC.

Powinny znaleźć się tam kwestie związane z poczuciem braku sensu, stresem, zakłopotaniem, a w drugiej kolumnie wsparcie grupy, wiedza o celu akcji przechodniów, materiały informacyjne, ktoś z tubą, itp.

Na koniec zapytaj, czy przeprowadzony przed chwilą przez was „spacer z flagą” miał sens? Czy dzięki niemu udało się cokolwiek zmienić?

Uwaga: Podczas analizowania tego, co przed chwilą miało miejsce, postaraj się doprowadzić do wspólnej refleksji, że nie każda, nawet mocno porywająca i efektowna aktywność ma głębszy sens. Z samej wiary w nasze dobre intencje i chęć zmiany świata nie zawsze wynika jakakolwiek korzyść. Nawet olbrzymia ilość emocji i potu włożona w samo działanie, czasami nie przynosi żadnych pozytywnych rezultatów. Może jedynie skończyć się rozczarowaniem i zniechęceniem do podejmowania kolejnych wyzwań. Spacer z flagą, którego żadna z obserwujących go osób nie rozumiała, był tego dobitnym przykładem.

2. Pogadanka na temat pracy metodą projektu (w tym sposób stawiania celów SMART(ER)) Zaproponuj współpracę.

Ponieważ grupa ma za zadanie przygotować swój własny projekt, niezwykle ważne jest, by zrobiła to dobrze by przy niewielkim nakładzie sił i środków móc cieszyć się z jego efektów, czyli konkretnej zmiany w zakresie praw człowieka w najbliższej okolicy. Prezentowany poniżej schemat pracy pozwoli precyzyjnie zaplanować pracę oraz się nią podzielić. A postawiony cel nie stanie się nieosiągalny albo zbyt banalny, niestanowiący dla grupy wyzwania.

Przedstaw cykl/koło pracy metodą projektu (wykorzystaj wcześniej przygotowany arkusz):

1. Problem/potrzeba - aby zacząć jakiegokolwiek działania najpierw należy dokładnie określić, na jaki problem ono odpowiada bądź jaką potrzebę zaspokaja.

2. Cel (cel główny, cele szczegółowe) - należy bardzo precyzyjnie określić cel działań. Cel ogólny określa kierunek, w jakim zmierzamy - w ramach projektu raczej go nie osiągniemy. Cele szczegółowe mają nas konkretnie przybliżyć do realizacji celu ogólnego. Te muszą być precyzyjnie rozpisane (więcej informacji poniżej).

3. Przygotowanie działań (zespół, zasoby, harmonogram, budżet) - to niezwykle istotny etap - bez precyzyjnego przygotowania nie da się dobrze zrealizować celów, a tym samym zaspokoić potrzeby, na który odpowiada projekt. W tym punkcie mieści się wiele istotnych kwestii. By zrealizować poważne zadanie, należy zadbać o zgrany zespół, posiadać odpowiednie zasoby, zarówno finansowe jak i związane z wiedzą i umiejętnościami. Niezwykle ważne jest także dokładne określenie harmonogramu przyszłych działań i budżetu.

4. Realizacja - jeśli poprzednie etapy zostały dobrze zrealizowane - sama realizacja projektu nie powinna sprawiać problemów.

5. Monitoring i ewaluacja - systematyczny, prowadzony przez cały czas trwania projektu monitoring powinien zabezpieczyć projekt przed ewentualnymi komplikacjami. Ważne, by w przypadku pojawiających się problemów nie lekceważyć ich czy pomijać, ale jak najszybciej modyfikować działania (w tym harmonogram i budżet) tak, by można było kontynuować pracę. Na koniec należy przeprowadzić ewaluację, czyli dokładne rozliczenie całej wykonanej pracy, by podczas realizacji kolejnego projektu nie powielać błędów.

Uwaga. Poniższe informacje o sposobie stawiania celów S.M.A.R.T. zaprezentuj jedynie w starszych grupach. Sercem projektu jest jego cel. Aby dobrze go sformułować, należy poświęcić mu trochę czasu. Przedstaw zasady stawiania prawidłowych celów (wykorzystaj wcześniej przygotowany arkusz).

S.M.A.R.T. to koncepcja formułowania celów w dziedzinie planowania, będąca zbiorem pięciu postulatów

dotyczących cech, którymi powinien się charakteryzować poprawnie sformułowany cel.

Dobrze sformułowany cel powinien być:

S. - Simple - Prosty - jego zrozumienie nie powinno stanowić kłopotu, sformułowanie powinno być jednoznaczne i nie pozostawiające miejsca na luźną interpretację,

M. - Measurable - Mierzalny - a więc tak sformułowany, by można było liczbowo wyrazić stopień realizacji celu, lub przynajmniej umożliwić jednoznaczną „sprawdzalność” jego realizacji,

A. - Achievable - Osiągalny - inaczej mówiąc realistyczny; cel zbyt ambitny podkopuje wiarę w jego osiągnięcie i tym samym motywację do jego realizacji,

R. - Relevant - Istotny - cel powinien być ważnym krokiem naprzód, jednocześnie musi stanowić określoną wartość dla tego, kto będzie go realizował,

T. - Timely - Określony w czasie - cel powinien mieć dokładnie określony horyzont czasowy w jakim zamierzamy go osiągnąć.

Często dodaje się także kolejne dwie cechy:

E. - Exciting - Ekscytujący - cel powinien być ekscytujący, w żadnym wypadku nie powinien on być obojętny osobie go ustanawiającej; cel ekscytujący motywuje do osiągnięcia go,

R. - Recorded - Zapisany - zapisanie celu spełnia kilka funkcji: nie zapomnimy o nim, zapisanie motywuje do jego osiągnięcia - w razie trudności czy ogarniającego nas lenistwa nie można udawać, że cel nigdy nie istniał, gdyż jest zapisany.

3. Przypomnij ćwiczenie z poprzedniego modułu, kiedy wspólnie wymyślaliście pomysły na akcję. Nie pokazując tabeli zapytaj, który z zaproponowanych wtedy pomysłów najbardziej się podobał, który najlepiej zapamiętaliście? Spróbujcie wspólnie rozpisać go za pomocą prostego schematu - Zasady lokalnego aktywizmu - zaproponowanego poniżej.

Zasady Lokalnego Aktywizmu - Lista Kontrolna

1. Znaj cel działania.

Sprawdź, czy wszystkie osoby potrafią odpowiedzieć na pytanie „po co to robimy?”

2. Nie bądź spadochroniarzem/ką

Sprawdź czy sprawa, którą się chcesz zająć nie jest przedmiotem działań innych grup. Miej pewność, że grupa na rzecz której chcesz działać sobie tego życzy.

3. Na siłę i bez przekonania się nie da.

Sprawdź, czy ty i twoi znajomi/znajome wzięli by udział w takiej akcji - jeśli nie, przebuduj pomysł, by stał się dla was atrakcyjny.

4. Sojusznicy

Sprawdź, kto może pomóc. Włącz ich - poproś o radę, zaproś, włącz do zespołu.

5. Co mamy

Sprawdź swoje zasoby. Zrób listę osób, miejsc, instytucji, kontaktów ale też rzeczy, które mogą się przydać.

6. Co, gdzie, kiedy, kto

Zaplanuj działania (harmonogram wraz z przypisaniem osób odpowiedzialnych).

7. Monitoring działań

Sprawdzaj na bieżąco, czy udaje się realizować plan.

8. Ewaluacja

Podsumuj - wyciągnij wnioski. Zapytaj, co nam się udało a co nie i dlaczego?

* Jeśli chcesz możesz sprawdzić czy grupa w podobny sposób rozumie cele działania. Poproś o to by samodzielnie, na kartkach napisali zdanie zgodne z poniższym schematem:

Robimy, żeby

Zbierz kartki i kolejno je odczytaj. Jeśli odpowiedzi będą się od siebie zasadniczo różnić, warto jeszcze raz omówić cele i planowane rezultaty działania.

Współpraca z mediami

◇ Wprowadzenie:

Do niedawna współpraca z mediami polegała na prostej relacji - my robimy coś w przestrzeni publicznej, szkole, organizacji a media to dokumentują. Efektem jest artykuł w gazecie, migawka z naszego działania w wieczornych wiadomościach, czy wywiad w studiu radiowym. Coraz częściej jednak wykorzystujemy media nie tylko jako sposób na podsumowanie, pochwalenie się efektami pracy (czyli opowiadanie o zmianie), ale jako narzędzie, które samo jest zmianą.

Rewolucją w myśleniu o zaangażowaniu społecznym stała się popularność mediów społecznościowych. Tu wszyscy są równi. Każda osoba może nagle stać się oglądaną "gwiazdą youtube". Nasze twitt'y mogą śledzić setki osób, a post na facebooku polubi tysiąc osób z całego świata.

Młodzież nie czyta tradycyjnych gazet, rzadko ogląda wieczorne wiadomości w telewizji. Radio również traktowane jest raczej jako źródło muzyki niż okno na świat.

Naturalnym obszarem funkcjonowania młodych ludzi jest internet. Świat do niedawna określany jako wirtualny stał się całkowicie realnym. To w nim są emocje, wiedza, kontakty. I nawet jeśli nie do końca nam się to podoba, powinniśmy go poznawać, i wykorzystywać do wprowadzania zmiany.

◇ Czas: 90 min.

◇ Cele:

- refleksja nad skutecznym i włączającym przekazem
- wiedza: jak zachęcić innych ludzi do udziału w naszych działaniach
- poznanie kanałów informacyjnych

◇ Materiały, sprzęt:

flamastry, duży arkusz papieru do zapisywania albo tablica

◇ Zadania:

Ćwiczenie „na niewykluczanie”

Pamiętaj, żeby przygotowując jakiegokolwiek materiały informacyjne nie wykluczyć potencjalnych odbiorców, np. używając formy męskoosobowej nie wykluczyć kobiet.

1. Opowiedz historyjkę:

Drużyna piłkarska chciała zaprosić na treningi nowe osoby. Była otwarta zarówno na chłopców jak i dziewczynki. Na plakacie z dużym zdjęciem kopiącego piłkę chłopca napisali: Przyjdź na trening - zostań piłkarzem! Szkolna drużyna piłki nożnej zaprasza na treningi. Przyjdź - będziesz mógł pokopać piłkę z najlepszymi zawodnikami z naszego miasta. Plakaty rozwiesili w sklepach sportowych, na szkolnej tablicy przy sali gimnastycznej oraz na kilku siłowniach. Pomimo rozwieszania kilkudziesięciu plakatów na pierwszy, otwarty trening przyszli sami chłopcy.

2. Omówienie:

- Jak myślicie - co poszło nie tak?
- Co można by poprawić, by przekaz trafił także do dziewczynek?

Podpowiedź: na plakacie można umieścić chłopca i dziewczynkę, którzy razem kopią piłkę. Należy także używać form żeńskich, by grupa dotychczas nieprezentowana poczuła się zaproszona. Dobrym rozwiązaniem w takim przypadku jest skierowanie apelu wprost, i napisanie: Szczególnie miłe widziane są dziewczyny!

Ważne jest także odpowiednie umieszczenie plakatów - nie tylko w miejscach zwyczajowo odwiedzanych przez chłopców, ale także tam, gdzie często bywają dziewczynki, np. osiedlowy klub fitness, kawiarnia, szatnia damska w szkole.

Można także użyć innej formy promocji, np. poprosić nauczycielki i nauczycieli wf-u o poinformowanie uczniów i uczennic o spotkaniu.

3. Na koniec możesz poprosić grupę, by wspólnie przygotowała plakat oraz listę miejsc, gdzie można by było go powiesić a także osób, które mogły by pomóc nam w promocji wydarzenia.

Podsumowując dodaj, że podobne zabiegi mogą dotyczyć włączania także innych grup ze względu na inne cechy tożsamości, jak wiek czy niepełnosprawność .

Podobnie uważni/uważne powinniśmy być nie tylko przedstawiając wizerunki na plakatach, ale także tworząc komunikaty prasowe, teksty ulotek i innych informacji o akcjach i wydarzeniach.

Nie oznacza to jednak, że na plakacie trzeba zachować powyższą kolejność informacji i jednakową wielkość. Informacje o czasie i miejscu mogą być napisane mniejszą czcionką, ponieważ jeśli wzbudzimy naszym zaproszeniem (np. dobrym hasłem, ciekawą grafiką) uwagę, to odbiorcy resztę informacji doczytają.

Zapraszanie

1. Podziel grupę w pary. Poproś, aby każda osoba w parze opowiedziała o swoim ulubionym miejscu. Druga osoba ma zapamiętać to, co zostało powiedziane i po zakończeniu zrobić notatkę.

2. Po kilku minutach poproś, by wszystkie osoby przeczytały swoje zapiski.

Sprawdź, czy w odczytanych notatkach znalazły się wszystkie niezbędne informacje?

Wspólnie zastanówcie się od czego zależy skuteczność przekazu. (dobre przygotowanie treści, powtarzanie, atrakcyjna forma, ciekawa historia...)

3. Omówienie:

Co musi być w informacji:

Aby informacja była kompletna, powinny się w niej znaleźć niezbędne informacje - tak zwane "Five Ws":

1. **Who** - kto? - organizator/organizatorzy wydarzenia (wraz z kontaktem)
2. **What** - co? - krótki opis co się będzie działo
3. **When** - kiedy? - data wydarzenia
4. **Where** - gdzie? - miejsce wydarzenia
5. **Why** - dlaczego? - powód, dla którego to robimy

Ćwiczenie: Kto na co patrzy?

Uwaga: w tym ćwiczeniu będziemy świadomie posługiwać się stereotypami - będziemy analizować funkcjonowanie ludzi, których nie znamy. Koniecznie podkreśl, że nasz opis rzeczywistości nie obejmuje wszystkich osób, i nie powinien być wykorzystywany jako obiektywny.

1. Powiedz, że aby najskuteczniej dotrzeć ze swoim przekazem (zaproszeniem, hasłem, informacją), trzeba poznać sposób funkcjonowania danej grupy. Należy sprawdzić, na co patrzą, tak by w to miejsce "wkleić" przekaz.

Jako przykład możesz użyć poniższej historii.

Jeśli chcielibyśmy dotrzeć do starszych kobiet żyjących na naszym osiedlu należało by się zastanowić jak one funkcjonują. Do tego zadania możemy posłużyć się stereotypami, pamiętając jednak, że to nie jest prawdziwa wizja świata. Starsza kobieta wstając rano z łóżka, raczej nie zagląda od razu na smartfona by sprawdzić najnowsze posty znajomych (choć oczywiście to nie jest wykluczone). Dużo bardziej prawdopodobne jest to, że podczas porannej krzątania włączy radio, np. I Program Polskiego Radia. Podczas śniadania przejrzy osiedlową gazetkę, którą dostała wczoraj w lokalnym sklepiku. Kiedy będzie wychodzić z domu, uważnie przeczyta ogłoszenia wiszące na klatce schodowej. Podczas zakupów zapyta sprzedawcę o to, co nowego słychać na osiedlu. Wracając ze sklepu, spotka kilka koleżanek, z którymi wymieni się informacjami (relacje naszej bohaterki są tym silniejsze, im bliżej dane osoby się znajdują/mieszkają). Po południu pójdzie na spotkanie klubu seniorki, gdzie z prelekcją przyjdzie nowowwybrana radna. Będzie czas na zadawanie pytań. Wieczorem, po wieczornym nabożeństwie, wracając z koleżankami do domu, uważnie przeczyta ogłoszenia na stojącej przed kościołem tablicy. Przed pójściem spać, obejrzy w telewizji wieczorne wydanie lokalnych wiadomości.

2. Spróbujcie wypisać miejsca/sytuacje, które można by wykorzystać jako nośnik naszego przesłania.
3. Podziel grupę na kilkuosobowe zespoły. Poproś każdą o dokonanie podobnej analizy. Rozdaj im kartki z nazwami grup, do których chcą dotrzeć ze swoim przekazem. Grupy przygotuj wcześniej, stosownie do tego, co wyniknie z pracy podczas wcześniejszych zajęć (np. zarządcy terenu, koledzy i koleżanki z innej szkoły, dyrektora domu kultury, księża z naszej parafii, grono pedagogiczne, rodzice, radni i radne z naszego miasta, burmistrz, itp.).
4. Sprawdź na co patrzą inni/inne- tam umieść informację, którą do nich kierujesz.
 1. sprawdź, do kogo adresujesz swój przekaz, np. władze miasta
 2. zastanów się kim jest "władza" - stwórz ich profil
 3. zastanów się "na co patrzą" - zrób listę
 4. zastanów się, kto ma wpływ na zamieszczane tam treści
 5. czy masz dostęp do tych miejsc/osób?
 6. wybierz najskuteczniejsze rozwiązanie czyli takie, które ma największą szansę na sukces - lepiej skupić się na 1-2 kanałach i dobrze się przygotować niż w kiepski sposób zrobić wiele rzeczy, które nie będą dostrzeżone.

Działanie w "realu" - wartość dla grupy - zmierzenie się face-to-face z odbiorcami, nawet jeśli nie przyniesie wymiernych korzyści, ma fundamentalne znaczenie dla biorących w wydarzeniu osób. Nawet jeśli nikt nie zauważy ich wysiłków, albo wręcz skrytykuje ich działania, będą mieć wspólne doświadczenie pracy w obszarze zmiany społecznej. Poczują na sobie jakie są nastroje, wiedza, opinie o temacie, który podjęli/ły.

Przykład. Robimy happening!

Przed organizacją happeningu musimy przeanalizować do kogo chcemy dotrzeć i adekwatnie dobrać miejsce. Jeśli to mają być osoby młode - może to być przestrzeń pod szkołą, jeśli interesuje nas grupa, która w danej chwili dysponuje gotówką - może to być plac przed centrum handlowym, a jeśli chcemy trafić do radnych - warto wybrać okolice ratusza, i akcję przeprowadzić tuż przed rozpoczęciem obrad.

- Zaproszenie. Jeśli chcemy dotrzeć do mediów, miejsce i czas akcji także muszą być odpowiednio dobrane. Sprawdźmy o której godzinie dziennikarze/ki zaczynają i kończą pracę. Kiedy mają kolegia redakcyjne. Podobnie z miejscem. Jeśli nie ma niezwykle ważnego powodu - starajmy się nie planować wydarzeń w miejscach do których trudno się dostać, np. w lesie za miastem. Im łatwiej dostępna lokalizacja, tym większa szansa, że na wydarzenie przyjdzie dziennikarka i napisze relację w gazecie. Sprawdźmy także, czy w zaplanowanym przed nas terminie nie odbywa się inna, ważniejsza dla mediów impreza (np. otwarcie nowej obwodnicy miasta). Jeśli tak - koniecznie zmieńmy termin. Przygotuj atrakcyjny materiał, najlepiej osobno do każdego z rodzajów mediów. Warto, znając specyfikę danej redakcji, wcześniej przygotować np. cytaty, zdjęcie, statystykę. Dzięki temu dziennikarz/karka nie będą musieli wkładać zbyt dużo wysiłku by uzyskać atrakcyjny materiał.
- Podczas wydarzenia zadbaj o dobre przygotowanie osoby, która będzie wypowiadała się w mediach. Poza przygotowaniem ciekawej, wypowiedzi, warto zadbać także o tło, by operatorzy/rki i fotoreporterzy/rki mieli co pokazać. A nic nie przyciąga uwagi bardziej niż dobre zdjęcie.
- Pamiętaj o dokumentacji całego wydarzenia. Może się zdarzyć, że media się nie pojawią. Posiadając własne zdjęcia czy nagrania (audio, wideo), można próbować przekazać je dziennikarzom. Jeśli będą odpowiedniej jakości jest spora szansa, że je wykorzystają.
- Dzięki dokumentacji możliwe jest także dalsze wykorzystywanie naszego wydarzenia. Zdjęcia, filmy i nagrania możemy umieścić na stronie Amnesty International, profilu czy kanale w serwisach społecznościowych, dzięki temu osoby, które nie miały okazji zobaczyć naszego happeningu na żywo, mogą to uzupełnić. W takim przypadku warto zapewnić im możliwość elektronicznego dołączenia się do naszych działań np.

poprzez podanie linku do petycji w danej sprawie.

Współpraca medialna na przykładzie Maratonu Pisania Listów

http://amnesty.org.pl/fileadmin/user_upload/MPL/podrecznik_MPL2014.pdf (str. 22)

Wskazówki - skuteczny plan promocji działań

Zanim zaczniecie przygotowywać materiały informacyjne, teksty, plakaty, ulotki, dokładnie przeanalizujcie co dokładnie chcecie przekazać, i kto jest odbiorcą waszych informacji. Mamy nadzieję, że pomogą wam w tym wskazówki, które przygotował dla Was specjalista do spraw mediów Amnesty International, Marcin Leszczyński:

1. Zaplanujcie działania medialne razem z planowaniem akcji

Równocześnie z planowaniem akcji zastanówcie się w jaki sposób będziecie ją promować. Rozpiszcie harmonogram działań medialnych. Pomyślcie, jaki wpływ na jeden kanał komunikacji może mieć inny, np. czy zachęcać do podpisania petycji w mediach społecznościowych, dołączenia do wydarzenia przed, a może jednak po udzieleniu wywiadu w telewizji? Czy najpierw wypuścić informację prasową, a na jej bazie przygotować treść wydarzenia na Facebook'u? A może lepiej odwrócić kolejność i umożliwić serwisom internetowym dodanie linka? Każda taka decyzja wpływa na końcowy sukces. Ważne, by wspierać synergii działań.

2. Kim są odbiorcy informacji?

Inaczej komunikujemy się z dziennikarzem, inaczej z władzami, a jeszcze w inny sposób z innymi aktywistami i aktywistkami. Weźcie pod uwagę specyfikę komunikacji z każdą z tych grup. Ta sama treść nie może wyglądać tak samo na stronie internetowej, blogu, czy w mediach społecznościowych. Zastanówcie się, jakie są mocne i słabe strony każdego kanału, i wykorzystajcie tę wiedzę.

3. Wykorzystajcie potencjał i umiejętności aktywistów i aktywistek, z którymi przygotowujecie akcję

Może ktoś z Was pięknie maluje, ktoś inny może robi zdjęcia lub potrafi przygotować prostą grafikę bądź plakat czy ulotkę. Podzielcie się zadaniami w taki sposób, aby wzajemnie się uzupełniać i żadna z osób nie była zbyt przeciążona. Gdy zrobicie już coś ciekawego podzielcie się z innymi grupami – może następnym razem to Wy skorzystacie z czyjejs pomocy.

4. Przygotujcie materiały w różnych formach

Jeśli np. chcecie opublikować dane z przeprowadzonych ankiet, czy statystyki dotyczące jakiegoś zjawiska, dobrze zaprezentować je wizualnie (może to być zdjęcie rysunku, bądź infografika przygotowana przez biuro). Zastanówcie się nad ciekawymi memami, które poruszają wyobraźnię. Czasem jedno zdjęcie mówi więcej niż tysiąc słów!

5. Komunikat prasowy – przygotujcie go odpowiednio wcześniej

Pamiętajcie, by miał ciekawy i krótki tytuł. Powinien się w nim znaleźć także nagłówek (pierwszy akapit, który podaje najistotniejsze informacje zawarte w tekście).

Jasno poinformujcie w nim o miejscu i czasie wydarzenia. Treść komunikatu warto uzupełnić faktami, wypowiedziami, cytatami, ciekawymi zdjęciami (jeśli szukacie zdjęć w Internecie, korzystajcie z obrazów dostępnych na wolnych licencjach „creative commons”). Wiadomości powinny być możliwie aktualne. Warto dodać jakiegoś newsa. Pamiętajcie, by przed publikacją tekstu, dokładnie sprawdziło go kilka osób. Jest jedna złota zasada redakcyjna – brak zaufania.

6. Kontakt z dziennikarzami

Jeszcze przed akcją zadzwońcie do dziennikarzy i dziennikarek, by osobiście zaprosić ich na wasze wydarzenie, przypomnijcie o wysłanych komunikatach, zapytajcie czy będą one wykorzystane. Wyznaczcie osobę do kontaktów z mediami. Poznajcie temat, ale podczas wywiadu postarajcie się mówić o nim od siebie. Jeśli nie chcecie odpowiadać na jakieś pytanie, bo nie znacie faktów lub po prostu nie jest to sprawa z zakresu praw człowieka – nie odpowiadajcie! Ważne jest co i dlaczego robicie – jeśli będziecie o tym pamiętać, dacie sobie radę w najtrudniejszych sytuacjach. Odpowiednie ubranie, uśmiech i pewność siebie to połowa sukcesu. Postarajcie się zapisać adresy mailowe i numery telefonów do dziennikarzy i dziennikarek, którzy przyszli na wydarzenie – następnym razem to do nich powinniście zwrócić się w pierwszej kolejności.

7. Dokumentacja akcji

Podczas akcji zadbajcie o dokumentację w dobrej jakości – dzięki niej informacja o akcji dotrze do większej liczby osób, a na kolejne organizowane przez was wydarzenie przyjdzie ich jeszcze więcej. Zdjęcia będziecie mogli wykorzystać też w promocji kolejnych działań lub do stworzenia angażującego mema. Nie zapomnijcie przesłać ich także na adres mailowy biura.

8. Po akcji

Prezentacja efektów działań jest równie ważna jak informacja o planowanych akcjach – wykorzystajcie te same kanały informacji, których używaliście przy zaproszeniu na wydarzenie, napiszcie do prasy o uwolnieniu więźnia bądź więźniarki sumienia, opublikujcie posta na Facebooku, umieśćcie film z akcji na kanale Youtube i koniecznie prześlijcie wszystkie materiały do biura Amnesty International.

9. Zarządzajcie kryzysem

Nie ma rzeczy, która nie mogłaby pójść źle. Zastanówcie się, które z Waszych działań jest narażone na niepowodzenie i co może pociągnąć za sobą najgorsze skutki. Przygotujcie plan B. Nie jest to do końca sprawa związana z mediami, ale osoba odpowiedzialna za kontakty zewnętrzne zazwyczaj pierwsza dowiaduje się o jakimś problemie i często współdziała przy jego rozwiązaniu – stąd musi być włączona w zarządzanie ryzykiem. Świadomość, że coś może pójść nie tak, pozwala wybrnąć z trudnych sytuacji i złagodzić kryzys, np. w mediach społecznościowych.

10. Uczcie się na błędach! Monitorujcie efekty swoich działań

Możecie to robić np. za pomocą statystyk na Facebook'u. Zróbcie ewaluację Waszych działań medialnych i wyciągnijcie wnioski na przyszłość. Poproście o link do artykułu bądź nagranie wywiadu – zobaczcie, co poszło nie tak. Dobre teksty warto nagrodzić podziękowaniami.

Wolność słowa jest dla Amnesty International wartością niezwykle cenną. W jej obronie wielokrotnie stawaliśmy i stajemy, walcząc o uwolnienie osób, które w pokojowy sposób wyrażały swoje opinie. Zważywszy na szczególny rodzaj tematów, którymi się zajmujemy, oraz niebezpieczeństwa, jakie płyną z korzystania z nowych mediów, wyjaśniamy zasady, którymi kierujemy się, administrując profilem Amnesty International Polska na Facebooku:

1. Kasowane będą wszelkie, niezależnie od poglądów, wpisy, mające charakter mowy nienawiści. Przez mowę nienawiści rozumiemy wypowiedź, która znieważa, pomawia czy nawołuje do przemocy wobec osoby lub grup osób. Osoby, które stosują mowę nienawiści pomimo wcześniejszego upomnienia, będą banowane.
2. Osoby prowadzące trolling na profilu Amnesty International Polska będą banowane. Trolling rozumiemy jako uciążliwe i powtarzające się wypowiedzianie na tematy, które nie są merytorycznie związane z tematem postu i mają na celu reklamę lub dezorganizację dyskusji.
3. Kasowane i zgłaszane administratorom FB będą wszystkie posty niezgodne z prawem, np. zawierające mowę nienawiści. W skrajnych przypadkach będziemy informować prokuraturę.
4. Na profilu Amnesty International nie są kasowane czy banowane wypowiedzi, które są sprzeczne ze stanowiskiem Amnesty International Polska, o ile nie łamią powyższych reguł.

Powyższe zasady wynikają m.in. z regulaminu <https://www.facebook.com/communitystandards>

Zakończenie

Współczesna Polska jest bardzo dobrym miejscem do życia. Bezpiecznym, rozwijającym się, całkiem zasobnym krajem. Rzadko kiedy pojawia się na łamach światowych raportów dotyczących naruszeń praw człowieka. A jeśli się pojawia, to zazwyczaj z powodu nieracjonalnego różnicowania ludzi. Dyskryminacja to najpowszechniejszy sposób naruszania cudzej godności. Najpowszechniejszy i zarazem najtrudniejszy do wykorzenia, ponieważ wynika ze "złego myślenia": ze stereotypów i uprzedzeń ludzi podejmujących decyzje o życiu i funkcjonowaniu innych. Dlatego warto często i głośno o niej opowiadać, rozbierać na części, analizować, testować, nazywać. Warto sprawdzać siebie (czy dyskryminujemy) i innych (czy dyskryminują). Warto czasami zrobić krok w tył i przeanalizować swoje myślenie o "innych" - czy na pewno nasze oceny są racjonalne i oparte na faktach? A może czasami powinniśmy sobie nieco odpuścić i powiedzieć: Nie wiem? Nie znam się? Nie moja sprawa... I pozwolić innym cieszyć się ze swojego życia.

Mamy nadzieję, że ten podręcznik pomoże choć trochę przybliżyć temat dyskryminacji i pokaże, że w prosty sposób można rozpocząć pracę na rzecz zmiany w swoim najbliższym otoczeniu.

Życzymy udanych działań.